

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: ТЕОРІЯ І СОЦІАЛЬНА ПРАКТИКА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ДИСЦИПЛІНИ

(програма курсу, плани семінарських занять, завдання для самостійної роботи, поради для виконання індивідуальних робіт та система оцінки знань студентів економічного факультету освітніх програм “Маркетинг” спеціальності 075 “Маркетинг” та “Економіка та економічна політика” спеціальності 051 “Економіка”)

*Рекомендовано до друку вченою радою філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Протокол №6 від 27 жовтня 2025 р.*

*Ухвалено Науково-методичною комісією філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Протокол № 4 від 24 жовтня 2025 р.*

Рецензенти:

Калуга В.Ф. – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри міжнародних відносин і суспільних наук Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Сайтарли І.А. – доктор філософських наук, професор кафедри філософії гуманітарних наук Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Левченко Є.В. – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії гуманітарних наук Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Іщенко О.М. Міжкультурна комунікація: теорія і соціальна практика. Навчально-методичний комплекс дисципліни (програма курсу, плани семінарських занять, завдання для самостійної роботи, поради для виконання індивідуальних робіт та система оцінки знань студентів економічного факультету освітніх програм “Маркетинг” спеціальності 075 “Маркетинг” та “Економіка та економічна політика” спеціальності 051 “Економіка”). Київ: Вадекс, 2025. 64 с.

Представлений навчально-методичний комплекс є результатом багаторічного викладання дисципліни за вибором “Міжкультурна комунікація: теорія і соціальна практика” для студентів економічного факультету освітніх програм “Маркетинг” спеціальності 075 “Маркетинг” та “Економіка та економічна політика” спеціальності 051 “Економіка”. Комплекс орієнтований на набуття знань студентом основ міжкультурної комунікації, на вміння встановлювати та розвивати бізнес-контакти у полікультурному середовищі, досягати взаєморозуміння у міжнародному співробітництві, орієнтуватися на національну специфіку іншомовних соціальних груп в багатоманітній культурній картині світу.

ЗМІСТ

ВСТУП	4-10
I. РОЗПОДІЛ АКАДЕМІЧНОГО ЧАСУ НА ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ “МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: ТЕОРІЯ І СОЦІАЛЬНА ПРАКТИКА”	11
II. ПРОГРАМА КУРСУ	12-15
III. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	16-27
IV. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ НА СЕМІНАРСЬКОМУ ЗАНЯТТІ. СЕМЕСТРОВИЙ КОНТРОЛЬ СТУДЕНТІВ	28-33
V. САМОСТІЙНА ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА	34-35
VI. СИСТЕМА ОЦІНКИ ЗНАНЬ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	36-39
VII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	40-44
VIII. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ	45-53
ДОДАТОК РЕКОМЕНДОВАНІ ХУДОЖНІ / ДОКУМЕНТАЛЬНІ КІНОСТРІЧКИ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	54-63

ВСТУП

Глобалізація світової економіки, інтеграція та інтернаціоналізація різних сфер людської життєдіяльності зумовлюють нові вимоги до фахівців, особливо в економічній сфері, де професіоналізм останніх прямо залежить від рівня розвитку їх комунікативної компетенції, способів взаємодії з оточувальними, знання необхідних мов, стилів спілкування, навичок роботи в колективі, володінням різними статусами, ролями в соціальній групі тощо.

Стрімка інтеграція у світовий економічний простір додатково вимагає знань міжкультурної комунікативної компетенції, а саме готовності майбутніх фахівців вступати в ділове спілкування з представниками інших культур та національностей. Іншими словами, йдеться про здатність ефективно комунікувати в різних культурних контекстах, вести результативний діалог у межах іншокультурного середовища, реагувати в ситуаціях непередбачуваності з представниками різних етнічних груп в процесі міжкультурної взаємодії, грамотно використовувати як вербальні, так і невербальні засоби комунікації, реалізовувати на практиці комунікативні наміри, продуктивно здійснювати професійну діяльність в полікультурному світі. Відсутність чи недостатня сформованість міжкультурної комунікативної компетентності призводить до виникнення перешкод на шляху професійного та кар'єрного зростання, іноді до ізоляції у професійному спілкуванні із закордонними колегами.

Навчальна дисципліна *«Міжкультурна комунікація: теорія і соціальна практика»* передбачає вивчення всіх структурних компонентів в контексті розвитку міжкультурної комунікативної компетентності в умовах сучасного глобалізованого простору.

У запропонованому курсі особлива увага приділяється аналізу комунікації між представниками різних національних і лінгвокультурних спільнот, мовним стереотипам і нормам поведінки, усталеним моделям сприйняття, оцінювання явищ і предметів представниками різних народів та культур. Дана дисципліна є предметом вільного вибору студентів Київського

національного університету імені Тараса Шевченка, спеціальності 075 “Маркетинг” і 051 “Економіка”, викладається протягом одного семестру (VII – VIII) в обсязі 3 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS), або 90 годин аудиторної й самостійної роботи та закінчується заліком.

Мета та завдання навчальної дисципліни. Допомогти студентам оволодіти комплексом знань про сутність та зміст міжкультурної комунікації. Сприяти формуванню “мультикультурної” особистості яка спроможна приймати життєві образи, які відрізняються від її власних в полікультурному середовищі. Навчити студентів коректному спілкуванню при міжкультурних контактах, самостійно аналізувати та уникати міжособистісних конфліктів у процесі спілкування з представниками інших культур, правильно поводити себе у бізнес-просторі з представниками іноземних компаній.

Основними завданнями навчальної дисципліни є: надати студентам цілісну систему знань про основні концепції предмету та головні підходи до міжкультурної комунікації; проаналізувати зміни, які відбулися у характері розвитку міжкультурної комунікації за період її існування як академічної дисципліни. Ознайомитися з методологічними прийомами комунікативної поведінки в різних сферах людської життєдіяльності, особливо економічної; сформувати бікультурну особистість, що спроможна поділяти культурні погляди, цінності та норми інших національних/етнічних спільнот; обирати поведінкові сценарії у прийнятті соціокультурного контексту комунікантів.

Вимоги до вивчення навчальної дисципліни.

1. До початку опанування дисципліною “Міжкультурна комунікація: теорія і соціальна практика” студенти мають знати основні етапи та характеристики історико-культурного процесу; фундаментальні аспекти управлінського рішення, теорії корпоративної культури, етику ділового спілкування; понятійно-категоріальний апарат культурології, культурної антропології, психології, соціології, етнології.

2. Вміти орієнтуватися в лінгвокультурному середовищі; співвідносити соціокультурні цінності та норми в процесі спілкування між представниками

різних держав, народів, етносів; володіти різними стилями та моделями поведінки при спілкуванні; визначати стратегію поведінки в незнайомих культурних співтовариствах; долати комунікаційні бар'єри в різних життєвих ситуаціях; впевнено почувати себе при міжкультурних контактах, долаючи упередженість й етнокультурну стереотипність. Вміти безконфліктно керувати в складній атмосфері культурних відмінностей.

3. Володіти елементарними навичками введення структурно-логічного дискурсу на засадах партнерства в межах переговорного процесу; підтримувати діалог професійного спрямування враховуючи міжетнічні відмінності; дотримуватись толерантної моделі поведінки у процесі міжособистісних (ділових) контактів з іноземними партнерами; чемно та ввічливо поводитись під час діалогу дотримуючись правил мовленнєвого етикету; використовувати фахові інформативні джерела; працювати з іноземними першоджерелами.

4. Використовувати інтерактивні і мультимедійні засоби навчання.

Дисципліна спрямована на формування у студентів наступних програмних компетентностей:

Інтегральна компетентність:

– здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в економічній сфері, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, що передбачає застосування теорій та методів економічної науки;

Загальні компетентності:

– Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

– Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

– Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

– Здатність до адаптації та дій в новій ситуації.

- Здатність працювати в команді.
- Навички міжособистісної взаємодії.
- Здатність працювати в міжнародному контексті.
- Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Результати навчання.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	<i>Знати:</i>			
1.1	Предмет, базові категорії та поняття навчальної дисципліни; теоретичні основи, значення та роль міжкультурної комунікації при культурних контактах; полікультурний характер сучасного світу;	лекція, семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, підсумкова контрольна робота	2
1.2	змістовні відмінності міжкультурної комунікації від інших форм комунікативного процесу;	лекція, семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, самостійна індивідуальна робота, підсумкова контрольна робота	2
1.3	сучасні підходи до інтерпретації культури в міжкультурній комунікації; шляхи засвоєння особистістю культури, виявляти специфіку “чужорідної” культури, розуміти процес акультурації та причини появи “культурного шоку”;	лекція, семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, підсумкова контрольна робота	4
1.4	джерела і механізми культурної динаміки, процеси глобалізації культури та їх наслідки, феномен космополітична особистість;	семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, підсумкова контрольна робота	3

1.5	нові типи, види, форми та моделі комунікації; специфіку міжособистісного спілкування в культурах Заходу та Сходу;	лекція, семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, самостійна індивідуальна робота, підсумкова контрольна робота	4
1.6	особливості вербального спілкування представників різних культур; “мову тіла” для успішного введення бізнес діяльності; крос-культурні відносини в системі бізнес діяльності країн Арабських, Азіатських, Європейських тощо.	лекція, семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, самостійна індивідуальна робота, підсумкова контрольна робота	10
Вміти:				
2.1	логічно, послідовно та аргументовано усно і письмово висловлювати міркування щодо основних аспектів міжкультурної комунікації в контексті сучасного глобалізаційного простору; демонструвати знання орієнтуючись на спеціалізовану науково-джерельну базу курсу;	семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, самостійна індивідуальна робота, підсумкова контрольна робота	6
2.2	Застосовувати різні види та моделі комунікативної поведінки у багатоманітних ситуаціях - від професійних до світських; використовувати доцільні комунікативні стратегії в мовленнєвому спілкуванні; користуватися набутими знаннями з міжкультурної комунікації при введенні ділових переговорів, зустрічах, презентаціях та у сфері трудових відносин; толерантно ставитися до представників інших культур з різними національними цінностями, нормами, правилами й переконаннями;	семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, самостійна індивідуальна робота	7
2.3	виявляти, ставити та вирішувати	семінар,	контрольна	5

	дискусійні проблеми із застосуванням знань у галузі міжкультурної комунікації.	самостійна робота	робота	
2.4	аналізувати та інтерпретувати першоджерела, виокремлювати й відтворювати смислову структуру тексту, виділяти основні ідеї, світоглядні позиції;	семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота,	9
2.5	реферувати, рецензувати й коментувати першоджерела та дослідницьку літературу з міжкультурної проблематики;	семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота	7
2.6	критично, креативно оцінювати результати інтелектуальної праці;	семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, підсумкова контрольна робота	5
	<i>Комунікація:</i>			
3.1	демонструвати здатність ефективної комунікації в межах студентської групи, долаючи комунікативні бар'єри; використовувати різні засоби та прийоми комунікаційних стратегій на семінарських заняттях;	семінар, самостійна робота	усна відповідь	5
3.2	брати участь у фахових дискусіях в процесі аудиторної роботи; вести дискурс стосовно кола знакових проблем у сфері міжкультурної комунікації;	семінар, самостійна робота	усна відповідь	4
3.3	презентувати результати проведених досліджень в рамках міжкультурної комунікації у вигляді доповідей, повідомлень, есе, презентацій, конспектів;.	семінар, самостійна робота	усна відповідь, самостійна індивідуальна робота	6
3.4	проявляти повагу і толерантність до іншої (й інакшої) думки у процесі комунікативного акту.	семінар	усна відповідь	3
	<i>Автономність та відповідальність:</i>			
4.1	знаходити необхідну інформацію з різних джерел, упорядковувати її, оцінювати достовірність,	семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота,	6

	пояснювати значущість; обробляти, аналізувати, структурувати отриману інформацію при доповідях на семінарських заняттях та написанні індивідуальних робіт;		самостійна індивідуальна робота, підсумкова контрольна робота	
4.2	демонструвати вміння працювати в колективі та самостійно, проявляти ініціативність у дискусійних питаннях, відстоюючи власну думку, з повагою ставитись до різноманітних міркувань;	семінар, самостійна робота	усна відповідь	4
4.3	Нести відповідальність за достовірність емпіричних даних при обговоренні різних питань у галузі міжкультурної комунікації; самостійно оцінювати якість виконаних індивідуальних робіт;	семінар	усна відповідь, самостійна індивідуальна робота	5
4.4	Демонструвати вміння застосовувати знання у практичних ситуаціях в контексті міжособистісного спілкування.	семінар, самостійна робота	усна відповідь, самостійна індивідуальна робота	3

Система контролю знань за умови складання заліку. Навчальна дисципліна “Міжкультурна комунікація: теорія і соціальна практика” оцінюється за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS. Вона складається з двох частин: Культурно-антропологічні основи міжкультурної комунікації (теми 1-6); Комунікація у контексті міжкультурної взаємодії (теми 7-12). Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100 – бальною шкалою наприкінці семестру.

І. РОЗПОДІЛ АКАДЕМІЧНОГО ЧАСУ НА ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ “МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: ТЕОРІЯ І СОЦІАЛЬНА ПРАКТИКА”

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
<i>Частина 1. Культурно-антропологічні основи міжкультурної комунікації.</i>				
1	Тема 1. Міжкультурна комунікація як навчальна дисципліна.	2	2	2
2	Тема 2. Поняття “культура” та її роль у міжкультурній комунікації.	2	-	2
3	Тема 3. Шляхи засвоєння культури: інкультурація та соціалізація.	2	-	4
4	Тема 4. Проблема “чужорідності” культур. Етноцентризм.	2	2	4
5	Тема 5. Процес акультурації в міжкультурній комунікації. Симптоматика “культурного шоку”.	2	-	4
6	Тема 6. Динаміка культури. Культурна глобалізація сучасного світу. <i>Контрольна робота</i>	2	2	2
<i>Частина 2. Комунікація у контексті міжкультурної взаємодії.</i>				
7	Тема 7. Комунікативний аспект міжкультурної комунікації.	2	-	2
8	Тема 8. Вербальна комунікація у контексті міжкультурної взаємодії.	2	2	2
9	Тема 9. Специфічність невербальної комунікації в міжкультурній взаємодії.	4	4	4
10	Тема 10. Когнітивні основи міжкультурної комунікації.	2	-	4
11	Тема 11. Феномен конфлікту. Конфліктність у міжкультурній комунікації.	2	2	2
12	Тема 12. Культурна стереотипізація, упередження та забобони в міжкультурному спілкуванні.	2	-	4
	<i>Підсумкова контрольна робота (залік)</i>	2		
13	Самостійна індивідуальна робота: доповідь-презентація міжкультурна комунікація у міжнародному аспекті (Арабська, Азійська, Американська моделі спілкування у європейських країнах).			12
	ВСЬОГО	28	14	48

Загальний обсяг – 90 год., в тому числі:
 Лекції – 28 год.
 Семінарські заняття – 14 год.
 Самостійна робота – 48 год.

II. ПРОГРАМА КУРСУ

ЧАСТИНА 1. КУЛЬТУРНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Тема 1. Міжкультурна комунікація як навчальна дисципліна.

Історичні факти та обставини становлення МК. Етапи розвитку міжкультурної комунікації в США. Утвердження міжкультурної комунікації в Європі. Зародження й піднесення міжкультурної комунікації в Україні. Сутнісний зміст МК. Предмет і завдання міжкультурної комунікації. Основні теорії: Е. Голла, Х. Гофстеде, Р. Льюїса, С. Даля. Роль та значення міжкультурної комунікації в системі наукового знання.

Тема 2. Поняття “культура” та її роль у міжкультурній комунікації.

Основні підходи до визначення поняття “культура” у міжкультурній комунікації. Характерні особливості культури. Культурна картина світу. Культура та поведінка. Детермінанти поведінки в процесі комунікації. Роль емпатії й симпатії в міжкультурній комунікації. Значення культурних цінностей і норм в МК. Основні види культурних норм (звичаї, традиції, обряди).

Тема 3. Шляхи засвоєння культури: інкультурація та соціалізація.

Інкультурація та соціалізація як основні форми засвоєння культури. Відмінності у тлумаченні понять “інкультурація”, “соціалізація”. “Культура-і-особистість”: суть напрямку. Поняття “базова структура особистості” та “модальна особистість”. Фундаментальні етапи процесу інкультурації: дитинство, зрілість. Психологічні механізми інкультурації. Культурна трансмісія (вертикальна, горизонтальна, непряма). Імітація, ідентифікація, сором й провина як психологічні механізми інкультурації.

Тема 4. Проблема “чужорідності” культур. Етноцентризм.

Протиставлення “своє – чуже” у взаємодії культур. Природа етноцентризму та його роль у міжкультурній комунікації. Модель засвоєння чужої культури М. Бенетта. Сучасна типологізація етноцентризму. Україноцентризм. Значення етноцентризму для процесу міжкультурної комунікації. Культурний релятивізм як альтернатива етноцентризму. Формування особистісної, культурної, етнічної, національної ідентичності.

Тема 5. Процес акультурації в міжкультурній комунікації. Симптоматика “культурного шоку”.

Акультурація як процес і результат взаємного впливу різних культур. Основні форми акультурації (асиміляція, сепарація, маргіналізація, інтеграція). Психологічний та соціокультурний аспекти адаптації. Стратегії індивіда: пристосування, реакції, відмови (Дж. Беррі). Стресогенний вплив чужої культури на людину. Симптоми “культурного шоку”. Механізми розвитку “культурного шоку”. Модель кривої адаптації.

Тема 6. Динаміка культури. Культурна глобалізація сучасного світу.

Динамічна природа культури. Основні джерела культурної динаміки (інновація, звернення до культурної спадщини, культурне запозичення, дифузія). Синтез як поєднання запозиченого й елементів власного надбання культури. Зміна культури в епоху глобалізації. Домінанти міжкультурної взаємодії: діалог культур, культурний плюралізм, толерантність. Відмінність у поняттях “толерантність” – “терпимість” – “інтолерантність”. “Декларація принципів толерантності” (ЮНЕСКО).

ЧАСТИНА 2. КОМУНІКАЦІЯ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Тема 7. Комунікативний аспект міжкультурної комунікації.

Співвідношення понять: спілкування та комунікація. Специфіка людського спілкування. Особливості міжособистісної комунікації. Моделі комунікаційних процесів: лінійна, трансакційна, інтерактивна. Роль та значення символів в процесі комунікації. Основні види комунікації (інформативна, афективно-оцінна, рекреативна, переконлива, ритуальна). Особистісні фактори комунікації. Обсценна лексика в міжкультурній комунікації.

Тема 8. Вербальна комунікація у контексті міжкультурної взаємодії.

Природа вербальної комунікації. Мовна картина світу. Гіпотеза лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа. Форми мовної комунікації: монолог, діалог, полілог. Стили вербальної комунікації (прямий – непрямий, розгорнутий – згорнутий, особистісний – контекстуальний, інструментальний – афективний). Контексти мовленнєвої комунікації: денотація і коннотація, полісемія, синонімія, спостереження й оцінки. Особливості вербального спілкування представників різних культур.

Тема 9. Специфічність невербальної комунікації в міжкультурній взаємодії.

Сутність “безмовної мови”. Функціональний зміст невербаліки. Основні форми та засоби невербальної комунікації.

Кінесика (жести, постави тіла, міміка, хода). Окулесика (очна поведінка, візуальний контакт, прямий погляд). Такесика (потискування рук, поцілунки, поплескування, обійми). Проксеміка (відстань між мовцями, просторове розташування комунікантів). Хронеміка (розрахунок часу). Монохромні та поліхромні моделі часу. Аускультація (свист, звуки оплесків, стук, тупання ногами, клацання). Ольфакція (мова запахів). Сислове навантаження запахів та їх зчитування у комунікативному контексті. Гастика (частування, прийняття їжі, споживання напоїв).

Особливість невербальних кодів комунікації у контексті різних культур.

Культурно-специфічні особливості паралінгвальної комунікації. Просодика та екстралінгвістика (темп, ритм мови, висота і гучність голосу, тон, тембр, манера мовлення, спосіб артикуляції, інтонація, розподіл наголосу, паузи, кашель, зітхання, сміх, плач, скрегіт зубів, “шмигання” носом тощо).

Тема 10. Когнітивні основи міжкультурної взаємодії.

Особливості процесу сприйняття. Детермінуючі фактори сприйняття особи. Вплив культури на сприйняття (номіналістська та релятивістська позиції). Атракція в міжкультурних контактах людей. Зовнішні й внутрішні фактори атракції. Сутність, значення атрибуції в міжкультурній комунікації. Поняття “фундаментальної помилки атрибуції”. Помилки атрибуції в міжкультурній комунікації: “мотиваційна”, “ілюзорної кореляції”, “помилкової згоди”.

Тема 11. Феномен конфлікту. Конфліктність у міжкультурній комунікації.

Природа та зміст поняття “конфлікт”. Причини виникнення конфліктів між комунікантами. Стилї поведінки за конфліктних ситуацій. Відмінність у поняттях “конфлікт культур” і “культурний конфлікт”. Стадії протікання та вирішення міжетнічних конфліктів. Типологія міжнаціональних, міжнародних конфліктів – способи їх врегулювання. Шляхи, прийоми, методи розв’язання конфліктів.

Тема 12. Культурна стереотипізація, упередження та заборони в міжкультурному спілкуванні.

Інтерпретація поняття соціальний стереотип. Механізми формування соціальних стереотипів та їх функції. Культурні, етнічні, расові стереотипи. Міжнародні анекдоти як стереотипні уявлення про національний характер.

“Прихована” стереотипність в повсякденній мові – прислів’я, приказки. Упередження як елементи повсякденної культури. Типологізація упереджень. Роль та значення забобонів у буденному спілкуванні.

III. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінар 1. Своєрідність міжкультурної комунікації як галузі наукового знання (до теми №1).

План

1. Міждисциплінарність міжкультурної комунікації та її сутність.
2. Об'єкт та предмет міжкультурної комунікації.
3. Основні категорії міжкультурної комунікації.

Література

Основна:

1. **Загороднова В. Ф.** (2018). Основи міжкультурної комунікації : навч. посіб. Бердянськ.: БДПУ. 314 с.
2. **Коч. Н. В.** (2017). Міжкультурна комунікація: навч. посіб. Миколаїв.: Вид-во “ЧП Румянцева А.В.”. 200 с.
3. **Міжкультурні комунікації.** Опорний конспект лекцій (2021). / О. В. Шибаніна, С. І. Тищенко, В. П. Клочан та ін. Миколаїв.: МНАУ. 52 с. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10219/1/mizhkulturni-komunikaciyi-konspekt-mb-242.pdf>
4. **Радченко І. Б.** (2021). Вступ до теорії міжкультурної комунікації: Конспект лекцій. Харків.: УкрДУЗТ. 80 с.

Додаткова:

1. **Бойчук В. С.** (2022). Дефініційний аналіз феномену міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: “Педагогіка, соціальна робота”*. № 2 (51). С. 28–31.
2. **Гринюк С. П.** (2020). Феномен “міжкультурної комунікації” в сучасному гуманітарному знанні С. 232–242. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/42485/1/8.pdf>
3. **Дмитрук О.** (2018). Міжкультурна комунікація у сфері вищої освіти. *Актуальні питання іноземної філології. Науковий журнал*. № 9. С. 71–78.
4. **Концепція** мультикультуралізму: зб. наук. праць. (2015). / відпр. ред. О.Є. Гомілко. Київ.: Стилос. 143 с.
5. **Ніколаєва І. А., Денисова С.П., Кузьмич О.В.** (2020). Міжкультурна комунікація як важливий напрямок дослідження в сучасному суспільстві. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія: Філологія*. Вип. 10. С. 7–9.

6. **Панченко (Гермасій) В. Л.** Особливості міжкультурних комунікацій: елементи, етапи, стратегії розвитку. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497>
7. **Резунова О. С.** (2021). Міжкультурна компетентність як необхідна складова професійної компетентності сучасного фахівця. *Науковий огляд*. № 1(73). С. 28–40.
8. **Токуєва Н.В., Зленко Н.М., Цой Т.В.** (2024). Міжкультурна комунікація: головні аспекти життєдіяльності суспільства. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. № 49. С. 150–154.
9. **Щербина В.** (2014). Проблема міжкультурної комунікації в сучасному гуманітарному знанні. *Культурологічна думка*. № 7. С. 173–178.
10. **Hall, Edvard, T.** (1959). *The silent language*. Greenwich, Conn. Fawcett Publications. 322 p.
11. **Hall, Edvard, T.** (1976). *Beyond Culture*. An Anchor book, Doubleday, and the portrayal on an anchor are trademarks of Doubleday URL: https://monoskop.org/images/6/60/Hall_Edward_T_Beyond_Culture.pdf
12. **Hofstede, Geert** (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. Online Readings in Psychology and Culture, Unit 2. URL: <http://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol2/iss1/8>. DOI: 10.9707/2307-0919.1014
13. **Hofstede, Geert** (1989). Organizing for Cultural Diversity. *European Management Journal*. Vol. 7. № 4. Pp. 262–263.
14. **Rogers, Everett M.; Hart, William B.; Miike, Yoshitaka** (2002). “Edward T. Hall and the History of Intercultural Communication: The United States and Japan”(PDF). *Keio Communication Review* (24): Pp. 3–26. [/https://monoskop.org/images/6/60/Hall_Edward_T_Beyond_Culture.pdf](https://monoskop.org/images/6/60/Hall_Edward_T_Beyond_Culture.pdf)

Питання та завдання для попереднього обговорення.

1. Окресліть предметне поле міжкультурної комунікації.
2. Співвіднесіть теорії “культурних моделей взаємодії” Е. Голла та “культурних вимірів” Х. Гофстеде.
3. Охарактеризуйте основні аспекти міжкультурної комунікації.
4. Співвіднесіть поняття “менталітет” та “ментальність”.
5. Розкрийте категорію “концептосфера нації” через національні цінності.
6. Проаналізуйте категорії “прототип”, “архетип”, “символ”, “культурний код”.
7. Яка різниця між категоріями-класифікаторами людських спільнот: нація, народ, етнос.
8. Визначте місце міжкультурної комунікації серед інших наук.

Семінар 2. Протистояння “свого” і “чужого” в міжкультурній комунікації. Етноцентризм (до теми №4).

План

1. Міжкультурні відмінності: “свій” – “чужий”.
2. Етноцентризм та культурний релятивізм.
3. Культурна, етнічна, національна ідентичність в міжкультурній комунікації.

Література

Основна:

1. **Боголюбова Н. М.** (2017). Міжкультурна комунікація. URL: https://stud.com.ua/90283/kulturologiya/mizhkulturna_komunikatsiya
2. **Загороднова В. Ф.** (2018). Основи міжкультурної комунікації: навч. посіб. Бердянськ.: БДПУ, 314 с.
3. **Коч Н. В.** (2017). Міжкультурна комунікація: навч. посіб. Миколаїв.: Вид-во “ЧП Румянцева А.В.”. 200 с.
4. **Махній М. М.** (2015). Етнопсихологія і міжкультурна комунікація. Чернігів.: Вид-во Лозовий В.М. 256 с.

Додаткова:

1. **Дубчак О. П.** (2007). Засоби концептуалізації “чужого” в українській мовній картині світу. *Наукові праці Кам’янець-Подільського державного університету: Філологічні науки*. Т.1. Кам’янець-Подільський.: Аксіома. Вип. 15. С. 143–46.
2. **Гелнер Е.** (2003). Нації та націоналізм. / пер. з англ. Г. Касьянов. Київ.: Таксон. 300 с.
3. **Гіоргадзе Г. В.** (2013). Культурний релятивізм та його наслідки для національної самобутності народів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: науковий журнал*. № 3. С. 7–11.
4. **Загороднова В. Ф.** (2023). Трансформація соціальної ідентичності українців у кризові часи для Батьківщини. *Національна ідентичність у мові та культурі: зб. наук. пр. / за заг. ред. О. Г. Шостак*. Київ.: Талком. С. 303–315 с.
5. **Колосок Т. С.** (2008). Культурна ідентичність як сприйняття чужого. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. № 12. С. 33–37.
6. **Конюх О.** (2014). Етноцентризм як один із аспектів прояву самоствалення особистості. *Проблеми сучасної психології*. Вип. 23. С. 271–285.
7. **Мальцева К. С.** (2002). Опозиція “своє/чуже” як культурна універсалія. *Наукові записки. Теорія та історія культури*. Том 20-21. С. 6–10.
8. **Міщенко Н. М.** Сутність та роль культурної та етнічної ідентичності в процесі міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] URL: <http://vuzlib.com/content/view/452/>

9. **Мовчан П. П.** (2015). Зміст поняття “національна ідентичність”: теоретико-методологічний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. № 17. С. 103–107.
10. **Пелабе Ж.** В пошуках європейськості. Дилеми самопрояснення ідентичності. URL: <http://rethinkingdemocracy.org.ua/themes/>
11. **Устименко Т. А.** (2018). Статус етноцентризму в міжкультурній взаємодії, його види та функції. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. № 1. С. 231–243.

Питання та завдання для попереднього обговорення.

1. Розкрийте суть опозиції “свій” – “чужий” стосовно захисту власної ідентичності.
2. Охарактеризуйте передумови виникнення етноцентризму.
3. Який тип етноцентризму притаманний українському етносу: природний, захисний, самоцінний?
4. Проаналізуйте войовничий етноцизм та делегітимацію. Зазначте спільні/відмінні риси.
5. Чи є зв’язок між етноцизмом і культурним релятивізмом? Аргументуйте свою позицію.
6. Наскільки сьогодні є дієвим принцип культурного релятивізму: “*Всі культури різні! Усі культури рівні!*”.
7. Розгляньте зворотній бік етноцизму: ксеноцизм/ксенофобію.
8. Дайте визначення поняттю “ідентичність”. Окресліть специфіку культурної, етнічної, національної ідентичності.

Семінар 3. Культурна динаміка. Розвиток культури в умовах глобалізації (до теми №6).

План

1. Джерела і механізми культурної динаміки.
2. Природа культурної глобалізації та її наслідки.
3. Глобалізація культури. Космополітична ідентичність.

Література

Основна:

1. **Бистрицький Є.,** Пролесєв С., Зимовець Р. (2020). Комунікація і культура в глобальному світі. Київ.: вид-во “Дух і література”. 416 с.
2. **Боголюбова Н.М.** (2017). Міжкультурна комунікація. URL: https://stud.com.ua/90283/kulturologiya/mizhkulturna_komunikatsiya
3. **Євдокімова-Лисогор Л.А.** (2017). Основи міжкультурного діалогу : навч. посіб. / уклад. Л. А. Євдокімова-Лисогор. Харків.: Видавництво Іванченка І.С. 72 с.

4. **Сандюк Л. О.** (2012). Основи культурології: навч. посіб. / Л. О. Сандюк, Н. В. Щубелка, М. Ф. Шмиголь [та інші] / за ред. Л. О. Сандюк та Н. В. Щубелки. Київ.: Центр учбової літератури. 400 с.

Додаткова:

1. **Бауман З.** (2008). Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства. / пер. з англ. І. Андрущенко, за наук. ред. М. Винницького. Київ.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”. 109 с.
2. **Білий О. В.** (2018). Глобалізація і культурна ідентичність: український вимір. Київ.: Наукова думка. 276 с.
3. **Валлерстайн І.** (2001). Національне і універсальне: чи можлива всесвітня культура? // Аналіз світових систем і ситуація в сучасному світі / пер. з англ. І. М. Кудюкіна, під заг. ред. Б. Ю. Кагарлицького. URL: http://ni.biz.ua/10/10_22/10_229262_vozmozhna-li-vsemirnaya-kultura.html
4. **Данильян О. Г.** (2017). Глобалізація культури: протиріччя та тенденції розвитку. *Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”*. Серія: Політологія. № 2(33). С. 29–41.
5. **Іщенко О. М.** (2022). Неоднозначність толерантності у міжкультурному середовищі. Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук ХХІ століття: матеріали III Міжнародної наукової конференції, м. Черкаси, 29 липня, 2022 р. С. 328–330.
6. **Коваль Г. І. А.** Моль про мозаїчну культуру. Розрізнення понять класичної та мозаїчної культури. URL: <https://www.academia.edu/11436620/>
7. **Козуб О. О.** Поняття космополітизму в загально-філософському контексті: URL: http://www.nbu.gov.ua/.../F6_doc.
8. **Саракун Л.** (2016). Космополітична / національна ідентичність у контексті глобалізованої сучасності. *Університетська кафедра. Вісник КНЕУ*. № 5. С. 149–156.
9. **Уолцер М.** (2003). Про толерантність. / пер. з англ. М. Лупішко. Харків.: Видавнича група “РА – Каравела”. 148 с.
10. **Фабрика А. А.** (2015). Культурна глобалізація на сучасному етапі: ключові тенденції. *Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія*. № 2 (22). С.130–134.
11. **Форкош С. М.** (2015). “Соціодинаміка культури” А. Моля у контексті сучасних зрушень методологічних досліджень культури. *Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*. Вип. 17. С. 61–72.
12. **Beck, U.** (2018). *What is Globalization?* John Wiley & Sons. 192 p.
13. **Sorokin, P.** (1959). *Social and Cultural Mobility*. New York: The Free Press. 645 p.

Питання та завдання для попереднього обговорення.

1. Дайте визначення поняттю “культурна динаміка”, окресліть її основні форми.
2. Співвіднесіть концепції соціокультурної динаміки П. Сорокіна / А. Моля.
3. Проаналізуйте культурну дифузю та її сучасні контексти.
4. Зазначте, які наслідки матиме глобалізація культури у світі.

5. Поясніть словосполучення У. Бека “глобалізація біографії”.
6. Яку роль відіграватиме космополітична ідентичність в умовах культурної глобалізації?
7. Прокоментуйте висловлювання політичного філософа М. Уолцера: “Толерантність робить відмінності можливими. Відмінності ж роблять толерантність необхідною”. Аргументуйте свою позицію.
8. Чи можлива всесвітня культура з огляду на глобалізаційні процеси сьогодення?

Семінар 4. Особливість мовленнєвого спілкування у міжкультурній комунікації (до теми №8).

План

1. Мовленнєве спілкування та його основні форми.
2. Культура мовленнєвого спілкування. Мовленнєвий етикет.
3. Віртуальне спілкування в соціальних мережах.

Література

Основна:

1. **Верховод Л. І.** (2018). Соціологія культури та міжкультурна комунікація: навч.-метод. посіб. Старобільськ.: Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”. 263 с.
2. **Загороднова В. Ф.** (2018). Основи міжкультурної комунікації: навч. посіб. Бердянськ.: БДПУ. 314 с.
3. **Косенко Ю. В.** (2013). Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми.: Сумський державний університет. 292 с.
4. **Радченко І. Б.** (2021). Вступ до теорії міжкультурної комунікації: Конспект лекцій. Харків.: УкрДУЗТ, 80 с.

Додаткова:

1. **Богдан С. П.** (2001). Мовний етикет українців: традиції і сучасність. Київ.: Фенікс. 302 с.
2. **Борг Дж.** (2019). Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування. / пер. з англ. Н. Лазаревич. Київ.: вид-во “Фабула”. 304 с.
3. **Бубер М.** (2012). Я і Ти. Шлях людини за хасидським вченням. / пер. з нім. Віталій Терлецький, Наталка Спринчан. Київ.: ДУХ І ЛІТЕРА. 272 с.
4. **Дьолог О. С.** (2016). Інтернет-сленг у сучасному українському медіа-просторі. Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ [Електронний ресурс]: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ (5 березня 2016 р.). Київ.: КНЕУ ім.В.Гетьмана. С. 20–24.
5. **Дротянко Л. Г.** (2014). Соціальні трансформації мовленнєвої культури в інформаційну еру. *Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія.* № 1 (19). С. 8–11.

6. **Клярська Г. Ю.,** Тарасенко О.Д. (2018). Особливості мови інтернет-спілкування (на прикладі україномовних користувачів). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* № 32. Том. 3. С. 49–52.
7. **Козинець І. І.** (2016). Особливості віртуального спілкування. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія “Педагогіка і психологія”.* Педагогічні науки. № 2. (12). С. 71–75.
8. **Колінько М. В.** (2019). Гетеротопічний характер віртуальної комунікації. Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали VII Всеукр. наукової конференції (Суми, 18–19 квітня 2019 р.). Суми.: СумДУ. С. 379–383.
9. **Луца М. В.** (2017). Етикет та ментальність українців. *Педагогічні науки.* Випуск 76. Том.1. С. 54–57.
10. **Стахів М.** (2008). Український комунікативний етикет: навч.-метод. посіб. Київ.: Знання, 245 с.
11. **Томан І.** (1989). Мистецтво говорити. / пер. з чеської В. І. Романця. Київ.: Політздат України. 293 с.
12. **Michael P. Nichols** (2009). *The Lost art of Listening. How Learning to Listen Can Improve Relationships.* New York.: Published by The Guilford Press. 314 p.

Питання та завдання для попереднього обговорення.

1. Охарактеризуйте вербальне спілкування та детально опишіть його форми.
2. Прокоментуйте висловлювання давньоримського видатного оратора Цицерона: *“Промова повинна розцвітати й розгортатися на основі повного знання предмета; коли за нею не має змісту, засвоєного та пізнаного оратором, то словесне її вираження схоже на пусту дитячу балаканину”.* Яку роль відіграє монолог в міжкультурній комунікації?
3. Проаналізуйте діалогічний персоналізм М. Бубера. У чому полягає суть діалогу?
4. Поміркуйте над наступним твердженням: *“Оволодіти внутрішньою людиною, побачити і зрозуміти її не можна. Роблячи її об’єктом байдужого нейтрального аналізу, не можна оволодіти нею і шляхом злиття з нею, зливаючись з нею почуттями. До неї можна підійти та її можна розкрити – точніше, змусити її саму розкритися – лише шляхом спілкування з нею, діалогічно”.*
5. Поясніть відмінність між поняттями чути/слухати. Наскільки вони впливають на ефективність сприйняття інформації у спілкуванні?
6. Які інструменти є дієвими в контексті активного слухання?
7. Дайте визначення поняттю “мовленнєвий етикет”. Розкрийте спеціалізовані функції мовленнєвого етикету: контактну, регулятивну, конотативну, волюнтативну, емотивну, апелятивну.

8. Розгляньте стійкі мовні висловлювання в системі українського мовленнєвого етикету.
9. Поясніть, у чому проявляється особливість спілкування в соціальних мережах? Розкрийте комунікативний феномен чатів.

**Семінар 5-6. Позамовне спілкування у міжкультурній комунікації.
Паравербальна комунікація (до теми №9).**

План

1. Невербальне спілкування у міжкультурному середовищі.
2. Специфічність невербаліки та її основні елементи.
3. Сутність паравербальної комунікації. Паравербальні засоби спілкування.

Література

Основна:

1. **Верховод Л. І.** (2018). Соціологія культури та міжкультурна комунікація: навч.-метод. посіб. для студ. Старобільськ.: Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”. 263 с.
2. **Загороднова В. Ф.** (2018). Основи міжкультурної комунікації: навч. посіб. Бердянськ.: БДПУ. 314 с.
3. **Ковалинська І. В.** (2014). Невербальна комунікація: навч. посіб. Київ.: Вид-во “Освіта України”. 289 с.
4. **Манакін В. М.** (2012). Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. Київ.: ВЦ “Академія”. 288 с.
5. **Міжкультурні комунікації.** Опорний конспект лекцій. (2021). / О. В. Шебаніна, С. І. Тищенко, В. П. Клочан та ін. Миколаїв.: МНАУ. 52 с. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10219/1/mizhkulturni-komunikaciyi-konspekt-mb-242.pdf>
6. **Радченко І. Б.** (2021). Вступ до теорії міжкультурної комунікації: Конспект лекцій. Харків.: УкрДУЗТ. 80 с.

Додаткова:

1. **Буряк Д. М., Лихошерстова М. Ю.** (2019). Арабські жестові мови та невербальна комунікація в арабській культурі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* № 41. Том 2. С. 11–15.
2. **Іщенко О. М.** (2020). Гастика як маркер ідентифікації міжкультурного середовища. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету.* Вип. 32. С. 193–198.
3. **Іщенко О. М.** (2021). Ольфакторна інформаційність в комунікативному полі. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету.* Вип. 34. С. 156–162.

4. **Ищенко О.М., Сайтарли І.А.** (2025). Мова ювелірних прикрас у світовій політиці. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. Випуск № 53. С. 216–223.
5. **Карпенко І.** (2019). Паралінгвальна комунікація в бізнесі: аспекти та вплив на успішність. *Бізнес Інформ*. 2(15). С. 67–72.
6. **Корнєва Л.** (2013). Гендерний аспект комунікації. *Філологічні науки*. № 13. С. 106–113.
7. **Костюкович О.** (2015). Їжа – італійське щастя. Київ.: Фоліо. 432 с.
8. **Коцоліно М.** (2015). Невербальна комунікація. Теорії, функції, мова та знак. / пер. з італ. О. А. Шипілової. Харків.: Вид-во “Гуманітарний Центр”, 224 с.
9. **Меєр Ерін** (2020). Культурна карта. Бар’єри міжкультурного спілкування в бізнесі. / пер. з англ. О. Дубчак. Київ.: Наш формат. 224 с.
10. **Наварро Дж.** (2021). Словник мови тіла. Секрети невербальної комунікації. / пер. з англ. А. Легконця. Харків.: Віват. 192 с.
11. **Піз А., Піз Б.** (2021). Мова рухів тіла. / пер. з англ. Н. Лавська. Київ.: КМ-Букс. 416 с.
12. **Романцова Я. В.** (2021). Паралінгвістичні засоби комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. № 47. Том 2. С. 82–85.
13. **Фецко І.** (2021). Дистанція як невербальний засіб комунікації у контексті взаємодії культур: національний і психолінгвістичний виміри. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич.: Видавничий дім “Гельветика”. Вип. 35. Том 5. С. 191–197.
14. **Фецко І.** (2023). Традиції невербального вітання в міжкультурному просторі. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Вип. 17. С. 33–39.
15. **Шек К.** (2022). Невербальне спілкування в процесі міжкультурної комунікації / К. Шек, О.М. Дорофєєва // *Поділля. Філологічні студії*: електрон. зб. наук. пр. / голов. ред. М. М. Торчинський. Хмельницький. Вип. 15, Т. 1. С. 226–230.
16. **Richard R. Gesteland.** (1999). *Cross-cultural Business Behavior: Marketing, Negotiating, and Managing Across Cultures*. Copenhagen Business School Press, 282 p.

Питання та завдання для попереднього обговорення.

1. Розкрийте специфічність невербального спілкування в різних обставинах – від неформального до офіційного.
2. Проаналізуйте “мову тіла” у різних народів світу. Зауважте спільні/відмінні риси.
3. Зазначте найпоширеніші базові компоненти кінесики українців: жести, постава тіла, міміка, хода.
4. Зробіть порівняльний аналіз “начальницьких” і “холуйських” поз українців, пригадавши фільм “За двома зайцями” (1961 р.).

5. Вкажіть, яку роль відіграє “комфортність” у просторовій-організації процесу спілкування українців та представників східних культур?
6. Які існують традиції візуальних контактів у європейських країнах та в Україні?
7. Проаналізуйте візуальну поведінку жіночої/чоловічої статі представників азійських країн.
8. Окресліть значення “культури запахів”, косметики, татуювання в процесі міжкультурної комунікації.
9. Яку роль відіграє гастрокультура в комунікативному спілкуванні?
10. На ваш погляд, наскільки сьогодні є знаковим гастрономічний туризм як спосіб в освоєнні чужої культури?
11. Назвіть сучасні предмети, що найчастіше задіяні у комунікативному акті. Детально проаналізуйте та зазначте їх вплив на зчитування комуніканта.
12. Охарактеризуйте аускультурацію та її роль у міжособистісному спілкуванні.
13. Проаналізуйте подарунковий етикет в різних державах не оминаючи власну.
14. Прогляньте табуйовані теми в європейському та східному бізнес-середовищі.
15. Розкрийте культурно-специфічні особливості паравербальної комунікації українців.

***Семінар 7. Своєрідність міжкультурних конфліктів. Конфліктогенність.
(до теми №11).***

План

1. Сутність конфлікту. Поняття “конфліктної ситуації”.
2. Причини та етапи розвитку міжкультурного конфлікту.
3. Засоби вирішення міжкультурних конфліктів.

Література

Основна:

1. **Березовська Л. І.** (2016). Психологія конфлікту: навч.-метод. посіб. Мукачєво.: МДУ. 201 с.
2. **Косенко Н.** (2013). Основи теорії мовленнєвої комунікації: навч. посіб. Суми.: Сумський державний університет. 392 с.
3. **Євдокімова-Лісогор Л. А.** (2020). Опорний конспект лекцій. URL: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=4943¬ifyeditingon=1>
4. **Коч Н. В.** (2017). Міжкультурна комунікація: навч. посіб. Миколаїв.: Вид-во “ЧП Румянцева А.В.” 200 с.
5. **Ющишина Л.О.** (2020). Конфлікт-менеджмент: курс лекцій (електронне видання). Луцьк.: Волинський національний університет імені Лесі Українки. 147 с.

Додаткова:

1. **Асташенкова Д.К.** (2021). Конфлікти в міжнародному просторі: актуальні проблеми міжкультурної комунікації та ділового протоколу. *Мова. Розділ. Питання лінгвоконцептології та дискурсології*. № 36. С. 34–38.
2. **Бесемер Х.** (2004). Медіація: Посередництво в конфліктах. / пер. з нім. Н. В. Маловоївої. Київ.: Духовне пізнання. 176 с.
3. **Врайт Г. Я.** (2022). Міжкультурні конфлікти: причини та шляхи подолання / Г. Я. Вraith // Освіта та соціалізація особистості: матеріали X Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої 30-річчю створення кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності та 205-річчю Університету Ушинського (Одеса, 22-23 квітня 2022 року). Одеса.: Університет Ушинського. С. 43–45.
4. **Гарькавець С. О.** (2020). Соціальні конфлікти. Словник — довідник. Сєверодонецьк.: Вид-во СНУ ім. В. Даля. 120 с.
5. **Гайдук Н.** (2003). Концептуальні засади застосування посередництва при розв'язанні конфліктів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2003. № 6. С. 147–157.
6. **Дмитренко О. П.** (2019). Міжкультурний конфлікт: причини виникнення та стратегії його вирішення. Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасних університетів: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. II Міжнар. наук. конгресу SMART SOCIETY 2019, м. Київ (11–12.04.2019 р.). Київ.: КНЕУ. С. 30–36.
7. **Єрмоєнко Г.** Медіація як спосіб вирішення суперечок / Г.І. Єрмоєнко [Електронний ресурс]. URL: <http://innovations.com.ua/uk/interview/6/39/374>
8. **Лікарчук Н. В., Лікарчук Д. С., Шевель І. П.** (2021). Основні аспекти етнічних конфліктів. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. № 7. С. 39–54.
9. **Максимець Ю.В., Дадак В.М.** (2013). Шляхи подолання конфліктних ситуацій на підприємстві. *Науковий вісник НЛТУ України*. Вип. 23 (10). С. 372–376. URL : http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2013/23_10/372_Mak.pdf
10. **Нагайцев В.В.** (2016). Конфлікт-менеджмент в організації. *Управління сучасною організацією: досвід, проблеми та перспективи*. № 1. С. 423–425.
11. **Новікова Н.** (2013). Управління конфліктами в організації: підходи до вирішення та профілактики. *Галицький економічний вісник*. № 2 (41). С. 79–83.
12. **Таран Г., Множинська Р., Любич О.** (2025). Аксіологічний вимір міжкультурної комунікації: шляхи подолання конфліктів і досягнення гармонії. *Українознавство*. № 2 (95). С. 222–232.

Питання та завдання для попереднього обговорення.

1. Проаналізуйте наступні терміни “конфлікт” і “міжкультурний конфлікт”.
2. Чи погоджуєтесь ви з висловлюванням американського соціолога Дж. Тьорнера: “Культурний конфлікт – це конфлікт, що відбувається внаслідок відмінностей культурних цінностей і переконань, які служать предметом розбіжності між людьми”. Аргументуйте свою позицію.

3. Перелічить причини виникнення міжкультурних конфліктів в контексті культурних відмінностей (аксіологічні, нормативні, поведінкові, релігійні).
4. Спираючись на етапи перебігу міжкультурного конфлікту розгляньте найбільш одіозні їх випадки в останні десятиліття ХХІ ст.
5. Яку роль відіграє Intercultural Conflict Style model або ICS model для вирішення міжкультурних конфліктів?
6. Розкрийте об'єктивні та організаційно-управлінські умови попередження міжкультурних конфліктів.
7. Окресліть переговорні моделі розв'язання міжкультурних конфліктів.
8. Яку роль відіграє участь третьої сторони у розв'язанні міжкультурних конфліктів? Вкажіть на основні труднощі в роботі медіаторів.

IV. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ НА СЕМІНАРСЬКОМУ ЗАНЯТТІ. СЕМЕСТРОВИЙ КОНТРОЛЬ СТУДЕНТІВ

Семінарське заняття передбачає самостійне опрацювання запропонованих тем і проблемних питань, які відповідають змісту навчальної дисципліни та обговорення результатів цього вивчення. Семінари проводяться лише з основних і найбільш актуальних питань навчальної програми. Вони дають можливість студенту поглиблено вивчити тематику курсу, закріпити теоретичні знання отриманні на лекційних заняттях.

Усі семінарські заняття з дисципліни “Міжкультурна комунікація: теорія і соціальна практика” проходять у вигляді повідомлень, доповідей, діалогічного мовлення – диспуту між групою студентів і викладачем. Кожен студент у групі повинен самостійно ознайомитися з навчальною та науковою літературою, першоджерелами, які запропоновані для поглиблення знань із зазначеної теми.

Викладач може провести на семінарському занятті фронтальне опитування з запропонованої тематики, особливу увагу сконцентрувати на понятійно-категоріальному апараті (термінах, поняттях, визначеннях) навчальної дисципліни, основних проблемах, вузлових питаннях. Він має право задавати основні, додаткові та допоміжні запитання з обговорюваної тематики семінарського заняття як доповідачу, так і всій групі.

Наприкінці заняття викладач коментує виступи, надає характеристику кожній відповіді та виставляє бали тим студентам, які активно працювали. Ним оцінюється лише змістовна усна відповідь студента на семінарському занятті у вигляді доповіді (де має місце повне і концептуальне розкриття окремого запитання семінару), доповнення, анонсованої дискусії, аргументованої точки зору.

На особливу увагу заслуговують знання в практичній площині. Також, оцінюється якість виступу кожного студента на семінарі, його самостійне творче мислення, критичне осмислення матеріалу, різноплановість поглядів на наукову проблему, переконлива інформативність, зв'язок теоретичних положень з практикою.

Впродовж семестру з навчальної дисципліни “Міжкультурна комунікація: теорія і соціальна практика” передбачається проведення рубіжного контролю студентів. Контрольна робота проводиться викладачем на лекційному занятті для перевірки рівня знань студентів після вивчення робочої програми навчальної дисципліни. Здійснюється зріз знань у формі контрольної роботи, тестування. Результати рубіжного контролю, тести є основною інформацією при проведенні диференційованого заліку.

Зразок контрольної роботи

Варіант №1.

1. Теорія “стресу акультурації” Дж. Беррі.
2. Світові мас-медіа як провідники культурної глобалізації.

Варіант №2.

1. Основи підходи до визначення поняття “міжкультурна комунікація”.

2. Концепції соціокультурної динаміки в контексті сучасних реалій.

Варіант №3.

1. Засадничі детермінанти міжкультурної комунікації.
2. Концепція “культурного шоку” К. Оберга. Модель кривої адаптації.

Варіант №4.

1. Толерантність – інтолерантність в міжкультурній комунікації.
2. Атрибуція та її роль у міжкультурній комунікації.

Варіант №5.

1. Поняття “свій/чужий” у міжкультурній комунікації.
2. Стили вербальної комунікації та її контексти.

Зразок тестових завдань

1. *Основні ідеї та положення міжкультурної комунікації висвітлені в роботі:*

- А) “Культура як комунікація”;
- Б) “Німа мова”;
- В) “Країнознавство і комунікація”;
- Г) “Час і культура”;
- Д) “Міжкультурна комунікація”;
- Ж) “Комунікація як культура”.

2. *Сутність теорії МК розкривається через наступні базові поняття:*

- А) самоідентифікація;
- Б) культурне право;
- В) культурна модель;
- Г) культурна цінність;
- Д) культурний шок;
- Ж) культурна ідентичність.

3. *В теорії високо-і низькоконтекстуальних культур Е. Голла розглядається проблема:*

- А) взаємодії культур;
- Б) конфлікту культур;
- В) діалогу культур;
- Г) етноцентризму;
- Д) культурного релятивізму;
- Ж) ксеноцентризму.

4. *Дистанція влади, колективізм-індивідуалізм, маскулінність-фемінність, уникнення невизначеності є параметрами культурних відмінностей в теорії:*

- А) високо-і низькоконтекстуальних культур Е. Голла;
- Б) культурних вимірів Х. Гофстеде;
- В) культурної грамотності Е. Гірша;
- Г) моноактивних, поліактивних, реактивних культур Р. Льюїса.
- Д) комунікації та трансформації С. Даля;
- Ж) крос-культурних переговорів поведінки менеджера Р. Гестеланда.

5. *Засвоєння класичної культурної спадщини, збагачення духовного світу особистості є результатом процесу:*

- А) соціалізації;
- Б) інкультурації;
- В) інтеріоризації;
- Г) асиміляції;
- Д) сепарації;
- Ж) акультурації.

6. *Яку наукову назву має духовно-етична якість особистості, що виражається в надмірній пристрасті до всього чужоземного:*

- А) ксеноманія;
- Б) ойкофобія;
- В) ксенофілія;
- Г) ксенофобія;
- Д) танатофобія;
- Ж) аутофобія.

7. *Поняття, що символізує різке несприйняття особою чи національною лінгвокультурною спільнотою чужої культури, мови, поведінки, манери спілкування:*

- А) ксеноманія;
- Б) ойкофобія;
- В) ксенофобія;
- Г) ксенофілія;
- Д) танатофобія;
- Ж) аутофобія.

8. *Психологічними симптомами культурного шоку є:*

- А) порушення апетиту, розлади сну, надмірне споживання алкоголю;
- Б) надмірне часте миття рук і заклопотаність питанням санітарії;
- В) головний біль, постійна печія, підвищення артеріального тиску;
- Г) фізичний дискомфорт і неприємні відчуття;

- Д) негативний образ “Я”, ролева дифузія, втрата ідентичності;
- Ж) зниження концентрації уваги, втрата контролю, відчуття не здоланих перешкод.

9. *Комунікація як основна базисна категорія в міжкультурній комунікації розглядається як:*

- А) соціально обумовлений процес обміну думками і почуттями між людьми в різних сферах їх пізнавально-трудової і творчої діяльності, що реалізовується головним чином за допомогою вербальних засобів комунікації;
- Б) процес трансляції соціально і культурно значимої інформації за допомогою технічних засобів (друк, радіо, телебачення, Інтернет, смс-повідомлення) або за допомогою голосових зусиль (розмови);
- В) соціально обумовлений процес передачі і сприйняття інформації як в між особистому, так і в масовому спілкуванні по різних каналах за допомогою вербальних і невербальних комунікативних засобів;
- Г) сукупність зв'язків і взаємодій людей, суспільств, суб'єктів, у яких відбувається обмін інформацією, досвідом, умінням, навичками, результатами діяльності, взаємовпливами і корекцією поведінки;
- Д) мовленнєве спілкування комунікантів, які у міжособистісній інтеракції використовують різні мови;
- Ж) все вище зазначене.

10. *Для якого стилю спілкування характерне багатослів'я, використання метафор, порівнянь тощо:*

- А) стислого;
- Б) складного;
- В) контекстуального;
- Г) особистісного;
- Д) міжгрупового;
- Ж) прямого.

Перелік запитань для поточного та підсумкового контролю знань

1. Поняття міжкультурної комунікації. Основні підходи до визначення міжкультурної комунікації.
2. Історичні фактори і обставини виникнення міжкультурної комунікації.
3. Етапи розвитку міжкультурної комунікації в США.
4. Утвердження міжкультурної комунікації у Європі.
5. Об'єкт і суб'єкт міжкультурної комунікації як галузі наукового знання.
6. Міждисциплінарний характер “Міжкультурної комунікації”.
7. Предмет і завдання “Міжкультурної комунікації” як навчальної дисципліни.
8. Основні напрямки та підходи досліджень у міжкультурній комунікації.
9. Методологічні засади МК як галузі наукового знання.

10. Засадничі категорії міжкультурної комунікації.
11. Теорії міжкультурної комунікації та їх сутнісний зміст.
12. Поняття культури в міжкультурній комунікації.
13. Фундаментальні характеристики культури.
14. Місце культурних цінностей у міжкультурних контактах.
15. Норми культури та їх роль у міжкультурному спілкуванні й комунікації.
16. Культура як зброя масового ураження.
17. Поняття “свій” та “чужий” у міжкультурній комунікації.
18. Сутність етноцентризму. Основні види етноцентризму.
19. Модель засвоєння чужої культури М. Беннета.
20. Етноцентризм і культурний релятивізм у сприйнятті культури.
21. Поняття ідентичності. Особистісна, культурна, етнічна національна ідентичність.
22. Інкультурація та соціалізація як форми засвоєння культури.
23. Психологічні механізми інкультурації (імітація, ідентифікація, сором та провина).
24. Роль культури у формуванні особистості (М. Мід).
25. Психокультурна теорія дитинства Л. Демоза.
26. Акультурація як форма освоєння чужої культури.
27. Стратегії акультурації в міжкультурній комунікації.
28. Феномен культурного шоку. Аспекти психологічної адаптації в сучасному кінематографі.
29. Механізми розвитку культурного шоку. Модель кривої адаптації.
30. Культурна динаміка та основні її форми.
31. Концепції соціокультурної динаміки (П. Сорокіна, А. Моля).
32. Міжкультурна взаємодія в умовах глобалізації.
33. Космополітична особистість у глобалізаційному процесі.
34. Толерантність у міжкультурній комунікації та її специфіка.
35. Діалог як результат і засіб міжкультурної комунікації.
36. Культурний плюралізм як принцип міжкультурної взаємодії.
37. Культурна глобалізація: переваги і недоліки.
38. “Глобалізація приватного життя” (У. Бек).
39. Понятійна різниця між “спілкування” та “комунікацією”.
40. Формальне і неформальне спілкування.
41. Комунікативна, інтерактивна, перцептивна сторони спілкування.
42. Міжкультурна комунікація як спілкування.
43. Автокомунікація та її вплив на культуру.
44. Різноманітні підходи у трактуванні поняття “комунікація”.
45. Основні функції та види комунікації.
46. Ідейний зміст термінології комунікація у творчості К. Ясперса.
47. Діалогічний персоналізм М. Бубера. Суть діалогу.
48. Психологічні та соціальні компоненти комунікативного акту.
49. Основні аспекти комунікації як форми діяльності.
50. Міжособистісна комунікація у контексті МК.

51. Моделі міжособистісної комунікації.
52. Рівні міжособистісної комунікації (соціально-рольовий, діловий, інтимно-особистий).
53. Гендерні аспекти мовної комунікації.
54. Загальна характеристика вербальної комунікації.
55. Роль та значення мови в міжкультурній комунікації.
56. Специфічність форм і стилів вербальної комунікації.
57. Контексти вербальної комунікації та їх основний зміст.
58. Мовленнєвий етикет у міжкультурній комунікації.
59. Мовна специфіка віртуальної комунікації ХХІ ст.
60. Поняття “чути” та “слухати”. Мистецтво слухати іншого.
61. Загальна характеристика невербальної комунікації.
62. Кінетичні засоби невербального спілкування.
63. Тактильна поведінка: професійна, ритуальна, дружня, любовна.
64. Ольфакторна культура у міжкультурному спілкуванні.
65. Візуальний контакт у процесі комунікації.
66. Проксеміка як дистанція спілкування.
67. Час у невербальному комунікаційному процесі.
68. Гастрономічний етикет у міжкультурній комунікації.
69. Аудіальна поведінка людини в комунікативному процесі.
70. Культурно-специфічні особливості паравербальних засобів комунікації.
71. Процес сприйняття та його визначальні фактори.
72. Поняття “атракції” та близьких стосунків.
73. Афіляція як потреба в соціальному контакті.
74. Мотиви афіляції та їх значення.
75. Процес атрибуції. Основні характеристики.
76. Міжкультурний конфлікт як соціальний феномен.
77. Динаміка розгортання міжкультурного конфлікту.
78. Урегулювання та вирішення міжкультурних конфліктів.
79. Значення стереотипів та упереджень у міжкультурній комунікації.
80. Етностереотипи в анекдотах.

V. САМОСТІЙНА ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА

Під час вивчення дисципліни “Міжкультурна комунікація: теорія і соціальна практика” передбачається виконання студентом індивідуальної самостійної роботи у вигляді доповіді-презентації на тему: “Міжкультурна комунікація у міжнародному аспекті”.

Студент має можливість самостійно обрати будь-яку країну і враховуючи теоретичні знання з навчального курсу детально розглянути, проаналізувати її, зазначити, яку практичну роль відіграє міжкультурна комунікація в ній як на міжособистісному рівні так і в бізнес сфері. Це можуть бути як європейські, скандинавські країни, так і Арабська, Азійська, Американська моделі.

При підготовці презентації варто враховувати основні теорії: “культурних моделей взаємодії” Е. Голла, “культурних вимірів” Х. Гофстеде, “комунікації та трансформації” С. Даля, модель світової Р. Льюїса тощо; зазначити стилі, контексти вербальної комунікації, які є дієвими для тієї чи іншої держави; зважати на культуру мовленнєвого етикету, норми та правила комунікативної поведінки, етикет дарування (квіти, алкоголь, цукерки, печиво, торти тощо) країни, яку студент обрав; не применшувати знаково-комунікативний аспект застільного етикету (трапези), а також ольфакторної інформації в діловій комунікації.

Звертати увагу на основні форми та способи невербальної комунікації: кінесіку, такесіку, сенсорику, проксеміку, хронеміку і т. п. у професійному міжкультурному спілкуванні. Зазначати, яку роль відіграють культурно-специфічні особливості паралінгвальної комунікації в міжнародному бізнесі.

Самостійна індивідуальна робота студента передбачає собою не тільки презентацію з використанням проектора чи ноутбука для демонстрації слайдів, але й написання текстової доповіді яка надається викладачу для оцінювання. Студент повинен доступно, змістовно та яскраво продемонструвати свій публічний виступ. Грамотно оформити візуальний ряд у вигляді схем, графіків, таблиць, малюнків тощо. Робота не повинна мати описовий, декларативний характер загального плану.

Здача самостійної індивідуальної роботи здійснюється не пізніше як за тиждень до останнього лекційного заняття. Регламент презентації складає не більше 10-15 хвилин.

Мова індивідуальної самостійної роботи – українська. Титульний аркуш оформлюється відповідно до вимог вищого навчального закладу, де викладається дисципліна. Письмова робота містить 15-20 сторінок друкованого тексту (формат А4, поля з усіх сторін – 2 см, шрифт Times New Roman – 14, інтервал – 1,5). Електронний варіант індивідуальної самостійної роботи повинен бути підготовлений у форматі *.doc, *.docx або *.rtf у текстовому редакторі Microsoft Word. Використана література розміщується після основного тексту у порядку згадування і оформлюється згідно Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». У списку використаних джерел не допускаються гіперсилки, посилання на електронні ресурси

повинні бути прописані відповідно до вище зазначених вимог. Не припустимо скорочувати назви, найменування в тексті, використовувати аббревіатуру. Запозичені та копійовані роботи написані іншими виконавцями не приймаються та не оцінюються.

VI. СИСТЕМА ОЦІНКИ ЗНАТЬ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Контроль знань здійснюється за системою ECTS (Європейською кредитно-трансферною системою), яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, *оцінювання теоретичної підготовки* – результати навчання (знання 1.1 – 1.6), що складає 40% від загальної оцінки та *оцінювання практичної підготовки* – результати навчання (вміння 2.1 – 2.6 складає 30 %); (комунікація 3.1-3.4 складає 10 %); (автономність та відповідальність 4.1-4.4 складає 20 %), що складає 60% загальної оцінки.

Навчання визначається шляхом оцінювання роботи на семінарських заняттях, написання письмової контрольної роботи та виконання самостійної індивідуальної роботи. Питома вага результатів навчання у підсумковій оцінці за умови її опанування на належному рівні зазначена вище.

Форми оцінювання. 100 балів максимум / 60 балів мінімум.

Оцінювання семестрової роботи:

1. *Участь у семінарських заняттях (фіксовані виступи, доповнення, обговорення проблемних питань):* РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 4.1, 4.2, 4.3, 4.4 – Мах. 35 балів / Мін. 14 балів.

2. *Контрольна робота:* РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 4.1 – Мах. 20 балів / Мін. 16 балів.

3. *Самостійна індивідуальна робота (написання доповіді-презентації – міжкультурна комунікація у міжнародному аспекті Арабська, Азійська, Американські моделі, європейські країни):* РН 1.2, 1.5, 1.6, 2.1, 2.2, 3.3, 4.1, 4.3, 4.4. – Мах. 20 балів / Мін. 15 балів.

4. *Підсумкова контрольна робота* РН 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 2.1, 2.6, 4.1. – Мах. 25 балів / Мін. 15 балів.

Семестр формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усього навчального курсу. Загальна семестрова оцінка складається із балів отриманих за аудиторну роботу (усні відповіді, доповнення та участь в дискусіях на семінарах), самостійну індивідуальну роботу та контрольну роботу.

Всі види робіт за семестр у підсумку складають:

- у максимальному вимірі 75 балів;
- у мінімальному вимірі 45 балів.

Студент не допускається до заліку, якщо під час семестру набрав менше ніж 35 балів.

Рекомендований мінімум допуску до заліку – 45 балів, які в сумі відповідають мінімальному балам отриманих за всі види навчальних робіт, безпосередньо за 7 семінарів, контрольну та самостійну індивідуальну роботи.

У разі відсутності на семінарському занятті студент має його відпрацювати за умови наявності довідки про непрацездатність. Студенти, які в поточному семестрі мали пропуски занять і до початку екзаменаційної сесії не засвоїли матеріал

пропущених тем і розділів змістовних частин навчальної дисципліни на додаткових заняттях, до семестрової атестації не допускаються. Студент може бути недопущеним до підсумкового оцінювання, якщо під час семестру він: не досяг мінімального порогового рівня оцінки тих результатів навчання, які не можуть бути оцінені під час підсумкового контролю; якщо під час семестру він набрав кількість балів, недостатню для отримання позитивної оцінки навіть у випадку досягнення ним на підсумковому контролі максимально можливого результату.

Умови допуску до заліку затверджуються робочою навчальною програмою з дисципліни, рішення про недопущення, за відповідним поданням викладача, приймає декан/директор (заступник декана/директора з навчальної роботи) та оприлюднюється до початку відповідного контрольного заходу. У разі виникнення спірних питань щодо не допуску студентів до семестрової атестації, вони вирішуються лектором з дисципліни спільно із завідувачем кафедри та заступником декана/директора з навчальної роботи. Список студентів, які недопущені до складання заліку, викладач надає методисту спеціальності, заступнику декана/директора з навчальної роботи факультету/інституту.

Підсумкове оцінювання у формі підсумкової контрольної роботи (залік):

Підсумкова контрольна робота (залік) проходить у письмовій формі у вигляді відповідей на 25 тестових запитань (кожне з яких оцінюється в один бал) з зазначеної вище дисципліни. Для отримання позитивної оцінки з дисципліни *кількість балів не може бути меншою ніж 15 балів*. У випадку, коли студент на підсумковій контрольній роботі набрав менше 15 балів, вони не додаються до семестрової оцінки (незалежно від кількості балів, отриманих під час навчального періоду). У заліковій відомості у колонці “бали отримані під час заліку” ставиться “0”, а в колонку “підсумкова оцінка з дисципліни” переноситься лише кількість балів, отриманих протягом семестру.

Таким чином, підсумкова оцінка з дисципліни (мінімум 60, максимум 100 балів) складається із суми кількості балів за семестр (мінімум 45, максимум 75 балів) та підсумкової контрольної роботи (мінімум 15, максимум 25 балів).

	Семестрова кількість балів	Залік	Підсумкова оцінка
<i>Мінімум</i>	45	15	60
<i>Максимум</i>	75	25	100

Організація оцінювання:

Проведення семінарських занять відбувається, згідно навчального плану, для академічної групи раз на тиждень в аудиторії або на онлайн-платформі Zoom під час змішаного (дистанційного) навчання.

Проведення письмової контрольної роботи відбувається після опрацювання змістовних частин дисципліни відповідно до навчального процесу. Контрольна робота пишеться в аудиторії або позааудиторний час з дотриманням deadline і надається викладачу особисто або надсилається на робочу пошту для перевірки під час змішаного (дистанційного) навчання.

Самостійна індивідуальна робота виконується згідно календарного графіку і проходить у декілька етапів: вибір країни для доповіді-презентації, затвердження плану та структури роботи, пошук додаткових матеріалів та інформації, написання тексту. Здача самостійної індивідуально роботи здійснюється не пізніше як за тиждень до останнього лекційного заняття.

Семестрова робота		Семестрова кількість балів	
		Min – 45 бали	Max – 75 балів
Аудиторна робота: усна відповідь, доповнення, участь в дискусіях	До тем: 1-12 - протягом семестру. У разі відсутності студента на занятті, теми необхідно відпрацювати у письмовій формі	«2» x 7 = 14	«5» x 7 = 35
Контрольна робота	До тем: 1-6 згідно з тематичного плану занять	«16» x 1 = 16	«20» x 1 = 20
Самостійна індивідуальна робота	Написання доповіді – презентації міжкультурна комунікація у міжнародному аспекті (Арабська, Азійська, Американські моделі, спілкування у європейських країнах).	«15» x 1 = 15	«20» x 1 = 20

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Усна відповідь:

5 балів – повна, концептуальна, послідовна, з використанням основної і додаткової літератури, з визначенням категорій і понять, з відповіддю на додаткові і уточнюючі запитання, із заглибленням у сучасний інтелектуальний і соціокультурний контекст, з креативним використанням загальних соціально-гуманітарних знань;

3-4 бали – достатня, концептуальна, послідовна, з визначенням категорій і понять, з використанням основної літератури, з відповіддю на уточнюючі запитання, із розумінням проблеми у зрізі власної життєдіяльності;

2 бали – неповна, має місце фрагментарне розкриття проблеми, з частковим використанням основної літератури, артикуляція відповіді поза концептуальним контекстом, містить суттєві неточності, студент апелює до інформації з не ідентифікованих I-net джерел, не застосовує теоретичні знання чи практичний досвід;

0-1 бала – фрагментарна, еkleктична, довільна відповідь не по зазначеній темі, має суттєві помилки, без використання основної і додаткової літератури, посилання на не ідентифіковані I-net джерела, артикуляція відповіді студента здійснюється з гаджета.

Доповнення / дискусія:

2 бали – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює обговорення проблеми;

1,5 бали – доповнення змістовне;

1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію.

Контрольна робота:

16-20 балів – повна і концептуальна відповідь на всі завдання зазначені в роботі, коректні визначення понять та категорій, грамотно викладений матеріал в якому має місце структурність, чіткість, змістовність, логічність; окреслені змістовні відмінності міжкультурної комунікації від інших форм комунікативного процесу.

11-15 балів – є відповідь, але не на всі завдання, належні визначення понять і категорій, послідовне розуміння етапів і логіки розвитку міжкультурної комунікації; чітке усвідомлення значення міжкультурної комунікації в глобалізаційному просторі.

6-10 балів – не повні відповіді на окреслені завдання, еклектичні визначення понять і категорій, поверхнева інтерпретація матеріалу, непослідовне трактування історичної ретроспективи академічної дисципліни – міжкультурна комунікація; перекручування понять та їх смислового навантаження, незнання відомих науковців навчальної дисципліни.

0-5 балів – відсутня відповідь на більшу частину запропонованих завдань, демонстрація не самостійності у їх розв'язанні.

Самостійна індивідуальна робота студента передбачає собою написання змістовної доповіді – презентації міжкультурна комунікація у міжнародному аспекті (Арабська, Азійська, Американська моделі, спілкування у європейських країнах). Студент на свій розсуд вибирає, які моделі країн він буде досліджувати, аналізувати в практичній площині. Робота не повинна мати описовий характер. Варто зазначити, який вплив в комунікативному аспекті має та чи інша модель на характер і ведення переговорів у міжнародному співтоваристві. Здача здійснюється не пізніше як за тиждень до останнього лекційного заняття.

Максимально робота оцінюється у 20 балів, якщо вона носить самостійний характер, логіку викладу матеріалу, в повній мірі розкриває сутність бізнес-культури, що досліджується; специфіку культури ділового спілкування у вибраній країні; містить авторську аналітику і узагальнення. Робота має науковий характер.

Мінімально робота оцінюється у 15 балів, якщо вона не демонструє власну специфіку дослідження, доповідь не змістовна, відсутня структура викладу матеріалу, не в повній мірі відображена специфіка бізнес-культури, що обрана студентом, чітко не окреслена культура ділового спілкування тієї чи іншої моделі, відсутнє авторське бачення перспективності крос-культурних стосунків.

Шкала відповідності оцінок.

Зараховано /Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

VII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна: (базова)

1. **Бацевич Ф. С.** (2007). Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ.: “Довіра”. 205 с.
2. **Блашків О. В.** (2019). Теорія комунікацій: навч.-метод. посіб. Тернопіль.: ТНЕУ. 107 с.
3. **Боголюбова Н. М.** (2017). Міжкультурна комунікація. Київ. URL: https://stud.com.ua/90283/kulturologiya/mizhkulturna_komunikatsiya
4. **Загороднова В. Ф.** (2018). Основи міжкультурної комунікації : навч. посіб. Бердянськ.: БДПУ. 314 с.
5. **Євдокімова-Лисогор Л. А.** (2017). Основи міжкультурного діалогу : навч. посіб. Харків.: Видавництво Іванченка І. С. 72 с.
6. **Ковалинська І. В.** (2014). Невербальна комунікація: навч. посіб. Київ.: Вид-во “Освіта України”. 289 с.
7. **Кручек В. А.** (2010). Психолого-педагогічні основи міжособистісного спілкування: навч.посіб. Київ.: ДАКККиМ. 273 с.
8. **Косенко Ю. В.** (2011). Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми.: Сумський державний університет. 187 с.
9. **Коч. Н. В.** (2017). Міжкультурна комунікація: навч. посіб. Миколаїв.: Вид-во “ЧП Румянцева А.В.”. 200 с.
10. **Міжкультурні комунікації.** Опорний конспект лекцій (2021). / О. В. Шебаніна, С. І. Тищенко, В. П. Клочан та ін. Миколаїв.: МНАУ. 52 с. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10219/1/mizhkulturni-komunikaciyi-konspekt-mb-242.pdf>
11. **Махній М. М.** (2015). Етнопсихологія і міжкультурна комунікація. Чернігів.: Вид-во Лозовий В. М. 256 с.
12. **Одрехівська І. В.,** Дзера О. Ю., Галась А. Б., Молдерф О. М., Наняк Я. С., Літвиняк О. С. (2023). Практичний довідник з міжкультурної комунікації. Львів.: ЛНУ імені Івана Франка. 152 с.
13. **Радченко І. Б.** (2021). Вступ до теорії міжкультурної комунікації: Конспект лекцій. Харків.: УкрДУЗТ. 80 с.
14. **Сандюк Л. О.** (2012). Основи культурології: навч. посіб. / Л. О. Сандюк, Н. В. Щубелка, М. Ф. Шмиголь [та інші] / за ред. Л. О. Сандюк та Н. В. Щубелки. Київ.: Центр учбової літератури. 400 с.
15. **Селіванова О. О.** (2011). Основи теорії мовної комунікації. Черкаси.: Чабаненко Ю. А. 350 с.

Додаткова:

16. **Арцишевська О. Р.** (2021). Національно-культурні стереотипи Іспанії. *Академічні студії. Серія “Гуманітарні науки”*. Вип. 1. С. 48–51.

17. **Гаврилюк Т. В.**, Заверуха Ю. Г., Кушевська Н. М. (2023). Дослідження міжкультурної комунікації і її роль у сучасному світі. Futurity Publishing. С. 158–161. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47197/1/Havryliuk_T_Zaverukha_Y_Kushevska_N_Conference_Paper_2023.pdf.
18. **Біленька І. Г.** (2015). “Культурний шок” і адаптація до нової культури. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series “Theory of Culture and Philosophy of Science”*; 1(940). URL: <https://periodicals.karazin.ua/thcphs/article/view/1981>
19. **Бензюк О.** (2020). Діалог культур та культурний плюралізм як складова культуротворчості: досвід опрацювання проблеми. URL: <http://glierinstitute.org/ukr/digests/042/8.pdf>.
20. **Блинова О. Є.** (2016). Соціально-психологічна адаптація вимушених мігрантів: підходи і проблеми вивчення феномену акультурації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. Херсон.: Гельветика. Вип. 3. Том 1. С. 111–117.
21. **Бурлакова І. В.**, Волш О. В., Сенчило Н. О. (2020). Культура і комунікація: перманентність та симбіоз в історичній ретроспективі. *Соціальні комунікації інформаційного суспільства: теоретичні та прикладні аспекти* (монографія). Київ.: Вид-во Талком. С. 28–65.
22. **Гармаш Т. А.**, Ковтун О. В. (2020). Етноцентризм як проблема глобалізації культури та взаємодії цивілізацій у контексті міжкультурної комунікації. *Соціальні комунікації інформаційного суспільства: теоретичні та прикладні аспекти* (монографія). Київ.: Изд-во Талком. С. 97–107.
23. **Гасюк Н. В.**, Вірстюк О. Д., Куцела М. М. (2024). Міжкультурна комунікація у сучасному бізнес середовищі. *Закарпатські філологічні студії*. Т. 1., Вип. 34. С. 130-135.
24. **Германюк Н. В.** (2021). Роль комунікацій в управлінні організаційним процесом. *Ефективна економіка. Електронний журнал*. № 10.
25. **Данилюк І. В.**, **Курапов А. О.** (2018). “Культурна соціалізація”: акультурація як механізм мультикультурної соціалізації. *Актуальні проблеми психології*. Том 1. Вип. 48. С. 46–52.
26. **Данилюк І. В.**, **Курапов А. О.** (2017). Стратегії акультурації як чинники специфіки організаційної комунікації в чужорідному культурному середовищі. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. № 2-3(9-10). С. 18–28.
27. **Дротянко Л. Г.** (2019). Мультикультуралізм комунікативних процесів у глобалізованому світі. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць*. Вип. 1 (15). Київ: НАУ. С. 5–8.
28. **Запорожченко О. В.** (2022). Феномен “культурного шоку” та парадигма мультикультуралізму в умовах сучасності. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. № 38. С. 14–18.
29. **Зелінько Н. П.**, Маркович Н. І. (2024). Культурні особливості ведення бізнесу в країнах Європи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*.

Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. № 2(38). С. 9–19.

30. **Ищенко О. М.** (2022). Акультураційний процес у сучасному кінематографі (на матеріалах художнього фільму “Готель “Меріголд”: кращий з екзотичних” 2011 р.). *Молодий вчений*. Вип. 10 (110). С. 143–149.
31. **Ищенко О. М.** (2022). Оптико-кінетична та фонаційна системи в американському кінематографі. The XXX International Scientific and Practical Conference “*The newest problems of science and ways to solve them*”, August 02 – 05. 2022. Helsinki, Finland. P. 30–38.
32. **Ищенко О. М.** (2021). Тематичні табу європейського бізнес-середовища. International Scientific Conference The Globalization of Scientific Knowledge: Theoretical and Practical Research: Conference Proceedings, December 17-18, Riga, Latvia: “Baltija Publishing”. P. 73–76.
33. **Ищенко О. М., Сайтарли І. А.** (2024). Квітковий символізм в політиці. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. Вип. 53. С. 163–172.
34. **Ищенко О.М., Сайтарли І.А.** (2025). Мова ювелірних прикрас у світовій політиці. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Вип. 53. С. 216-223.
35. **Калуга В. Ф.** (2022). Культура як спосіб та простір буття з точки зору їх функціонального навантаження. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. № 2(92). С. 58–68.
36. **Коляденко С.** (2022). Маргарет Мід – засновниця культурологічної теорії трьох типів культур. *Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення: зб. наук. праць / редкол. М. А. Козловець, Л. В. Горохова, О. В. Чаплінська [та ін.]*. Житомир.: Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка. С. 114–120.
37. **Косенко А. В.** (2016). Роль міжособистісної атракції у спілкуванні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер: Філологія*. № 24. Том. 2. С. 165–167.
38. **Левченко Є., Нападиста В., Котлярова Т.** (2022). Гастрономічна ідентичність у контексті макдональдизації проти сушизації світу. *Wisdom*. 3 (23). С. 160–166.
39. **Левченко Є., Аташкаде Р.** (2023). Політика ідентичності мігрантів. *Український політик*. Вип. 12. С. 57–63.
40. **Мазєпова О. В.** (2019). “Свій” та “чужий” простір у контексті перської системи ввічливості ta’arof. *Мовні і концептуальні картини світу*. Вип. 2 (66). С. 76–85.
41. **Нагорна Л.** (2002). Національна ідентичність в Україні. Київ.: НАНУ. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. 272 с.
42. **Невальонний Є.О.** (2019). Сутність комунікації як процесу у сфері управління. *Наука і оборона*. № 2. С. 35–38.
43. **Олексій К.** (2017). Автоадресованість у художньому тексті: варіативність внутрішнього мовлення. *Наукові записки Тернопільського національного*

педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер. Мовознавство. Вип. 2(28). С. 56–62.

44. **Плющ В. А.** (2021). Соціокультурна адаптація мігрантів: концептуалізація, етапи та їхня динаміка. *Актуальні проблеми філософії та соціології: Науково-практичний журнал. Національний університет “Одеська юридична академія”*. Одеса. Вип. № 31. С. 59–68.
45. **Попович О. В.** (2016). Процес соціалізації та процес інкультурації. *Науковий вісник. Збірник наукових праць*. Вип. № 90. С. 241–262.
46. **Ситник С. В., Іщенко О. М.** (2023). Концептуалізація політики формування європейської ідентичності: досвід для України. *Політологічний вісник. Збірник наукових праць*. № 90. С. 241–262.
47. **Сайтарли І. А.** (2007). Культура міжособистісних стосунків: навч. посіб. Київ.: Академвидав. 240 с.
48. **Саракун Л.** (2017). Взаємовплив міграції і космополітизації у добу глобалізації. *Університетська кафедра. Вісник КНЕУ*. № 6. С. 42–52.
49. **Семенів Н.** (2018). Етнічні стереотипи: чинники формування та їх використання засобами масової інформації. *Збірник наукових праць “Проблеми сучасної психології”*. Вип. (42). С. 170–190.
50. **Слющинський Б. В., Стаднік О. Ф., Щербина С. С.** (2021). Міжкультурна комунікація як віддзеркалення культури суспільства сучасної України. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. Вип. 90. С. 55–65.
51. **Тарасюк І. В.** (2021). Стратегії акультурації мігрантів у контексті міжкультурної взаємодії. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Психологія”: науковий журнал*. № 13. С. 20–24.
52. **Турецька Х.** (2007). Особистісна ідентичність та віртуальна самопрезентація в Інтернет-середовищі. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. Костюка*. Т. 9. Ч. 3. С. 389–396.
53. **Ушакова Н. І.** (2019). Міжкультурна комунікація в університетському освітньому просторі: монографія. Харків.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна. 230 с.
54. **Філіпов В. К.** (2021). Комунікативні процеси в ефективному управлінні. *Вісник Національного університету оборони України*. Вип. 3. С. 107–114.
55. **Фокс К.** (2018). Спостерігаючи за англійцями. Львів.: Вид-во Старого Лева. 608 с.
56. **Хейлік Т. О.** (2020). Словесні асоціації як засіб вияву етнічних стереотипів. // Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика: колективна монографія / за наук. редакцією Н. Сизоненко. Київ.: Видавництво Ліра-К. С. 153–159.
57. **Чікарькова М. Ю.** (2022). Культурний шок як етап діалогу культур: міжетнічні аспекти. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. Вип. 41. С. 55–60.
58. **Шевель І.** (2020). Соціальні напруження в культурній сфері: історія, сучасний стан та транскультурні впливи. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. № 1 (5). С. 276–285.

Першоджерела:

59. **Бауман З.** (2008). Глобалізація: наслідки для людини і суспільства. Київ.: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”. 113 с.
60. **Койл Даніел** (2023). Культурний код. Секрети успішної взаємодії в команді. / пер. з англ. Олександра Асташова. Київ.: Наш Формат. 208 с.
61. **Лотман Ю. М.** (2015). Автокомунікація: “Я” та “Інший” як адресати (Про дві моделі комунікації в системі культур) // *Всередині мислячих світів*. Київ.: Вид-во Азбука. С. 15–30.
62. **Стігліц Дж.** (2003). Глобалізація та її тягар. / пер. з англ. А. Іщенко. Видавничий дім “МАкадемія”. 252 с.
63. **Ясперс К.** (1996). Комунікація / К. Ясперс // Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. Навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закладів / Міжнародний фонд “Відродження”. Київ.: Либідь. С. 132–148.
64. **Berry, J. W.** (1994). Acculturation and psychological adaptation: An overview. In A.-M. Bouvy, F. J. R. van de Vijver, P. Boski, & P. G. Schmitz (Eds.), *Journeys into cross-cultural psychology* (pp. 129–141). Swets & Zeitlinger Publishers. URL: https://www.researchgate.net/profile/Fons-Van-De-Vijver/publication/235661060_Journeys_into_cross-cultural_psychology/links/58999a4292851c8bb681af8d/Journeys-into-cross-cultural-psychology.pdf
65. **Fortes M.** (1936). Culture Contact as a Dynamic Process. *Africa*. Vol. IX. Pp. 24–55.
66. **Kelly H.** (1973). The process of causal attribution. *American Psychologist*. № 28(2). Pp. 107–128.
67. **Luhmann N.** What is Communication? URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.unisalento.it/documents/20152/2157613/LUHMANN-What-is-Communication.pdf>/ Pp. 251–259.
68. **Redfield R., Linton R., Herskovits M. J.** (1936). Memorandum on the study of acculturation. *American Anthropologist*. Vol. 38. Pp. 149–152.
69. **Oberg Kalervo** (1960). Cultural Shock: Adjustment to New Cultural Environments. *Practical Anthropology*. Volume 7, Issue 4. Pp. 177–182 (145–192). URL: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/009182966000700405>
70. **Porter, R.E., Samovar, L. A.** (1988). *Intercultural Communication: A reader*. Fifth edition. Belmont: Wadsworth Publishing Company. 340 p.

VIII. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Автокомунікація – форма комунікації, замкнена на одному суб'єкті, який і є творцем, отримувачем повідомлення. Комунікатор виступає одночасно і реципієнтом, і адресатом.

Автостереотип – відносно стійкі уявлення, судження і оцінки представників певної національної спільноти (етносу, нації, народу) щодо самої себе.

Адресант у комунікації – відправник інформації в акті комунікації.

Адресат у комунікації – отримувач інформації в акті комунікації.

Акт комунікативний – обмежена в часі та завершена взаємодія двох або більше комунікантів.

Акультурація – двобічний процес впливу різних культур, де представники культури реципієнта переймають ціннісно-нормативні характеристики культури донора, що призводить до довготривалих контактів культур і зміні їх патернів.

Асиміляція – стратегія акультурації, за якої індивід повністю приймає цінності та норми іншої культури відмовляючись при цьому від власних.

Атракція – виникнення при сприйманні індивіда індивідом взаємної привабливості, розуміння і прийняття один одного у взаємодії, коли не тільки узгоджуються, а й встановлюються позитивні взаємини.

Атрибуція – процес інтерпретації, за допомогою якого індивід приписує подіям, діям, які спостерігаються або переживаються певні причини.

Архетипи – наскрізні символічні структури культури, що асоціюють певний тематичний матеріал свідомого та підсвідомого функціонування людських цінностей.

Вербальна комунікація – мовне спілкування, що передбачає цілеспрямований словесний спосіб обміну певними повідомленнями, мовна сторона яких має ієрархічну структуру й виступає в різних стилістичних різновидах.

Гетеростереотип – відносно стійкі уявлення, судження і оцінки тощо представників певної національної спільноти про інші (чужі) етнокультурні спільноти.

Глобалізація культури – процес інтеграції окремих етнічних культур в єдину світову культуру на основі формування транснаціональних корпорацій і світового ринку, інформаційного суспільства, засобів масової комунікації, розширення культурних контактів в бізнес діяльності.

Діалог – форма мовлення; ситуаційно зумовлене спілкування двох або кількох осіб, комунікативні ролі яких міняються місцями, за умови визнання учасниками спілкування спільної мети й напрямку комунікації.

Діалог культур – взаємодія культур у процесі міжкультурної комунікації, що забезпечує взаємозбагачення лінгвокультурних спільнот, які контактують.

Дебати – обговорення, полеміка, які виникають після виступу.

Демагогія – голослівні аргументи, що мають вигляд глибокої аргументації на користь загалу, а насправді прикривають корисливі розрахунки, ницість душі або некомпетентність, прагнення маніпулювати людьми.

Динаміка культури – зміни в самій культурі й у взаємодії різних культур, їх зумовленість, спрямування, характер вияву, а також засоби, умови, механізми та процеси, які характеризують трансформацію культури, спрямованість, вектор її руху.

Дискримінація – упереджене ставлення до людини, позбавлення певних прав на підставі наявності якоїсь ознаки (стать, колір шкіри, вага, інвалідність, етнічна приналежність, національність, сексуальна орієнтація тощо).

Дискусія – усна (або писемна) форма організації мовлення, у процесі якої розглядаються протилежні точки зору; комунікативна взаємодія групи учнів, що організовується для обміну думками, обговорення спірного питання.

Диспут – форма організації попередньо підготовленого публічного обговорення складного суперечливого питання (про переглянутий кінофільм, виставу тощо), у ході якої наявні різні (іноді протилежні) погляди.

Домінантна культура – декотрий набір цінностей, вірувань, традицій, звичаїв, які поділяють усі члени національної лінгвокультурної спільноти і керуються ними у повсякденному житті, спілкуванні.

Звичай – загальноприйнятні зразки дій, які приписують правила поведінки для представників однієї культури.

Емпатія – розуміння відносин, почуттів, психічних станів іншої особи у формі співпереживання.

Етнічна ідентичність – результат когнітивно-емоційного процесу самоусвідомлення людини як представника свого етносу, певний ступінь ототожнення з цим етносом і відособлення від всіх інших.

Етнічний стереотип – схематизований, емоційно забарвлений і надзвичайно стійкий образ етнічної спільноти, який легко розповсюджується на всіх її представників.

Етнічне упередження – стримане, відсторонене, негативне ставлення до представників іншої етнічної спільноти, яке базується на негативних стереотипах про ту чи іншу спільноту.

Етнос – історично-сформована на певній території стійка сукупність людей, що мають спільні риси, особливості культури та мови, психологічний склад, які усвідомлюють свою єдність і відмінність від інших соціальних спільнот.

Етнофобія – негативне сприйняття та ставлення особи до представників іншої етнічної групи, їх культури, традицій, звичаїв з підкресленням своєї переваги.

Етноцентризм – сукупність уявлень про власну культуру та етнічну спільність як про головну, центральну по відношенню до інших культур або схильність людини сприймати, оцінювати, інтерпретувати поведінку інших та їх спосіб життя, крізь призму цінностей своєї етнічної спільноти яка виступає в якості ідеального зразка.

Забобони – віра в існування надприродних сил, у долю, ворожіння, віщування тощо, в основі якої лежать первісні релігійні уявлення, дохристиянські вірування або помилкові погляди на що-небудь, які стали звичними в житті певних верств народу.

Інкультурація – засвоєння власної культурної спадщини, збагачення духовного світу особистості або залучення індивіда до культури, опанування ним певних звичок, норм і стереотипів поведінки.

Інтеграція – стратегія акультурації, яка символізує ідентифікацію як зі старою, так і з новою для індивіда культурою.

Каузальна атрибуція – процес правдоподібного пояснення людиною собі причинності спостережуваних подій і фактів.

Комунікація – це соціально-обумовлений процес передачі і сприйняття інформації як в міжособистісному, так і в масовому спілкуванні по різних каналах за допомогою вербальних та невербальних комунікативних засобів.

Конгруентність – відповідність між вербальними та невербальними чинниками повідомлення, узгодженість усіх його складових частин, продиктовані прагненням “підлаштуватися” під співбесідника, знайти з ним контакт.

Конфлікт культур – це постійний, сформований протягом довгого часу, детермінований географічними умовами, політичними та економічними чинниками, процес протистояння двох або більше культур.

Концептуальна картина світу – система концептів як значущих психоментальних координат, за якими визначають межі колективної національної свідомості, приміром концептосфери нації.

Концептосфера – сукупність специфічних для певної національної лінгвокультурної спільноти концептів культури, які найповніше виражають її особливості.

Ксеноцентризм – схильність етнічної свідомості сприймати цінності, норми, традиції, способи життя іншого народу як більш привабливі і гідні, ніж власні.

Ксенофілія – любов і схильність до невідомих речей і людей, чужого і чужинців.

Ксенофобія – нав’язливий страх перед чужими; неприязнь, нетерпимість до представників іншої культури, віри, раси або до чужого, незнайомого.

Культура – це сукупність матеріальних, соціальних і духовних цінностей, створених людством у процесі суспільно-історичного розвитку.

Культурна ідентичність – приналежність людини до тієї або іншої культури, її цінностей, норм, символів, звичаїв.

Культурна картина світу – своєрідне бачення людиною світу, смислове конструювання його відповідно до певної логіки світорозуміння і світоуявлення.

Культурна трансмісія – процес, завдяки якому культура передається новим поколінням через навчіння, тим самим забезпечуючи наступність і безперервність культурного процесу.

Культурний код – спосіб, яким конкретна культура членує, категоризує, структурує, оцінює світ, що оточує кожну людину, належну до певної національної спільноти.

Культурний патріотизм – явище, що символізує любов до своєї культури, традицій або збереження культурної спадщини своєї країни, її популяризацію та примноження.

Культурний релятивізм – ствердження рівноправності всіх типів культур з огляду на їх своєрідну історичність, де оцінка окремих елементів культури (цінностей, норм, звичаїв, традицій, обрядів) можлива на основі прийнятих у ній стандартів.

Культурний шок – тривожний стан, що виникає внаслідок втрати всіх звичних знаків та символів соціальної взаємодії *або* процес адаптації до культурного стресу, що супроводжується напругою, почуттям розгубленості і знедоленості, тривоги і відчуттям неповноцінності.

Культурні патерни – це структурні зразки культури, стереотипи поведінки, що склалися в рамках певної культури, стійкі конфігурації зв'язків, людей один з одним, з предметним і природним середовищем.

Маргіналізація – стратегія акультурації, що означає одночасно втрату ідентифікації з власною культурою та відсутність ідентичності з культурою більшості.

Міжкультурна адаптація – складний процес, завдяки якому людина досягає відповідності (сумісності) з новим культурним середовищем, а також результат цього процесу.

Міжкультурна комунікація – взаєморозуміння всіх учасників комунікативного акту, які належать до різних національних культур зі своїми поглядами на світ, віруваннями, ціннісними орієнтаціями, манерою поведінки *або* обмін між різними культурами та продуктами їх діяльності.

Міжкультурний конфлікт – загострення протиріч між суб'єктами культури – носіїв різних ціннісно-смыслових, нормативних установок, інтерпретацій, оцінок, стереотипів та упереджень стосовно власної і чужої культури.

Міжособистісна комунікація – процес обміну повідомленнями з їхньою подальшою інтерпретацією двома або кількома індивідами, які вступають у контакт між собою.

Мізантропія – ненависть, недовіра до людей чи схильність до неї або неприйняття, крайня і виняткова форма ненависті до всього людства, до всього, що відбувається навколо людини, до оточуючих людей, неприязнь, презирство до “правил”, “моральних цінностей”, догмату.

Менталітет – спосіб світобачення людини як представника певної нації та соціально-культурної спільноти.

Ментальність – спосіб мислення, загальна духовна налаштованість, установка індивіда або соціальної групи до навколишнього світу.

Метамова – приховування дійсного і головного змісту висловлювання під звичайними мовними формами.

Мовленнєвий етикет – це система стійких формул та мовних знаків спілкування, виразів прийнятих у конкретній національній спільноті, скерованих на полегшення контакту між співрозмовниками.

Мовна картина світу – утілена у відповідних мовленнєвих практиках сукупність уявлень про світ, які історично склалися у свідомості окремої спільноти, етнічної групи, нації тощо.

Монолог – розгорнуте висловлювання однієї особи, звернене до однієї людини або певного колективу одночасно для повідомлення інформації, впливу або спонукання до дії.

Мультикультуралізм – сформований в умовах західного постіндустріалізму різновид толерантності, в основу якого закладений імператив паралельного співіснування культур з метою їх взаємопроникнення у руслі масовизованої культури.

Мультикультурна особистість – це особа, яка здатна приймати життєві образи, які відрізняються від її власних, і психологічно, і соціально готова прийняти різні культурні реальності.

Народ – велика спільнота людей, об'єднаних за національно-етнічною, державною або релігійною належністю.

Народ – біологічна єдність, група, поєднана кровними, природними зв'язками.

Нація – історичний тип етносу, що становить соціально-економічну цілісність, формується і відтворюється на основі спільності території, економічних зв'язків, мови, особливостей культури, психологічного складу, ментальності і етнічної самосвідомості.

Націоналізм – система ідей і поглядів, що виходить із пріоритету національних (етнічних) цінностей як перед особистісними, так і перед іншими груповими (корпоративними) й загальнолюдськими (універсалістськими) цінностями.

Національна ідентичність – це почуття нації як єдиного цілого, почуття приналежності до однієї нації або держави, незалежно від свого юридичного статусу громадянства.

Невербальне спілкування – сукупність несловесних систем знаків, символів, сигналів (жести, міміка, постави тіла, пози, вираз обличчя, рух очей, погляд, посмішка, манера триматися тощо), які доповнюють, підсилюють, заміщають, підтверджують або заперечують вербальне спілкування та слугують засобами обміну інформацією, повідомленнями в процесі комунікативної взаємодії.

Обряд – це масове вираження релігійної та побутової традиції.

Ойкофілія – прив’язаність до рідного дому, батьківської землі.

Ойкофобія – відраза, “ненависть до свого дому”, власної, рідної спільноти, найчастіше родинної, національної чи цивілізаційної.

Паралінгвальні засоби комунікації – це засоби спілкування у вигляді інтонації, розподілу наголосу, пауз, темпу і ритму мовлення, кашлю, зітхання, сміху, плачу, прицмокування, підсвистування, які формують комунікативно-прагматичний аспект дискурсу (тексту, повідомлення).

Паттернування – відтворення стереотипів поведінки, наслідування культурного зразка.

Патріотизм – моральний та політичний принцип, соціальне почуття, виявом якого є любов до батьківщини й готовність підкорити свої особисті інтереси її інтересам.

Полеміка – гостре зіткнення позицій у спілкуванні, що виливається в мовну суперечку.

Расизм – це сукупність поглядів і світоуявлень про фізичну та розумову нерівноцінність людських рас, де обґрунтовується поділ на “вищі” раси, які нібито творять культуру, і “нижчі”, нездатні до культурного прогресу.

Реальний світ – об’єктивна дійсність, існуюча незалежно від волі та свідомості особистості, що оточує її.

Своє – коло явищ навколишнього світу, яке сприймається людиною як знайоме, звичне, само собою зрозуміле.

Сегрегація – політика насильницького відокремлення або ізоляції соціальної групи, переважно, расової та етнічної через її переселення на локальну територію; специфічна форма соціальної дискримінації, забороненої міжнародним правом.

Сенситивність – це характерологічна особливість людини, яка проявляється в підвищеній чутливості до подій, що відбуваються з нею або емоційна чутливість, емоційність.

Сепарація – стратегія акультурації, за якої відбувається заперечення чужої культури при збереженні ідентифікації з власною.

Симпатія – почуття стійкої емоційної схильності людини до інших людей або почуття приязні, прихильності, доброзичливості до когось, чогось.

Соціальний стереотип – відносно стійкий та спрощений образ соціального об'єкта (групи людей, окремої людини, події, явища та ін.), що складається в умовах дефіциту інформації як результат узагальнення особистісного досвіду індивіда та уявлень, які прийняті в суспільстві.

Соціалізація – це гармонійне входження індивіда в соціальне середовище, засвоєння ним системи цінностей суспільства, що дозволяє йому успішно функціонувати в якості його представника.

Соціальна роль – стереотип поведінки людини у суспільстві, зумовлений певною соціальною функцією.

Спілкування – це соціально обумовлений процес обміну думками і почуттями між людьми в різних сферах їх пізнавально-трудової і творчої діяльності, що реалізується головними чином за допомогою вербальних засобів комунікації.

Стереотипізація – розуміння іншої людини шляхом віднесення її до певної соціальної групи та автоматичного перенесення на неї типових для даної групи характеристик.

Субкультура – це особлива сфера культури, суверенне цілісне утворення всередині пануючої культури, яка відрізняється власною системою цінностей, звичаями, нормами, традиціями.

Темп мовлення – швидкість, з якою проголошується промова; вимірюється кількістю звуків (або складів), що вимовляються за секунду.

Толерантність – це моральна якість, що характеризує ставлення до людини, яка належить до іншої раси, національності, культурної традиції, релігійної конфесії як до гідної особистості.

Традиції – “усні культурні тексти”, що акумулюють в собі сукупність зразків соціальної поведінки, форми соціальної організації, регуляції і комунікації, що склалися.

Українофобія – соціальне явище, форма національної нетерпимості, ідеологія ворожого і нетолерантного ставлення до українців як до етнічної групи, упереджене і негативне уявлення про них, злісна ворожість до українців як народу, до їх національних прагнень, культури, мови, або до України як держави.

Упередження – вороже ставлення до чогось без достатніх для цього підстав чи знання.

Цінності – складні, певним чином згруповані принципи, які слугують орієнтиром й спрямовують людське мислення та діяльність в ході вирішення загальних людських проблем *або* це те, що має особливе значення для людини, виступаючи маркером його поведінкової моделі.

Чуже – все те, що перебуває за межами само собою зрозумілих, звичних і відомих явищ або уявлень.

Шовінізм – крайня форма націоналізму, яка полягає у войовничій проповіді винятковості, “обраності” своєї нації щодо інших, протиставленні її інтересів інтересам інших народів.

РЕКОМЕНДОВАНІ ХУДОЖНІ / ДОКУМЕНТАЛЬНІ КІНОСТРІЧКИ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Введи мене в оману (Lie to Me) 2009 – 2011 рр.

Головний герой фільму обдарований психолог, засновник агентства “Лайтман Груп” допомагає урядовим, федеральним, силовим структурам у затриманні та розпізнаванні небезпечних злочинців. Співробітники його агентства здатні по міміці, жестах, рухам людей визначити: брешуть вони чи ні. Все це допомагає уникнути безлічі судових помилок.

У фільмі застосовується розроблена американським психологом Полом Екманом теорія мімічного прояву емоцій, а також система кодування виразів обличчя FAST (facial affect scoring techniques). Використовуючи фото потенційних злочинців, розбиваючи на окремі частини обличчя (верхнє – лоб, брови та мімічні зморшки; середнє – область очей; нижнє – підборіддя та рот) науковець здатен прочитати емоції, що на ньому відображаються. Тож, система FAST – розпізнавання емоційних виразів обличчя дає можливість головному герою та його колегам прочитати невербальні сигнали.

У даній кінострічці брехня виступає викликом для суспільства.

Мій наречений – іноземець (My Darling is a Foreigner) 2010 р.

Сюжет фільму побудований на романтичній історії кохання японки та американця. У фільмі продемонстровані складні ситуації, які виникають при тісному спілкуванні представників різних культур. Американець, не досконало розмовляючи японською мовою, не розуміючи всіх її тонкощів, постійно потрапляє у халепу.

Невірний (The Infidel) 2010 р.

Головний герой представник Сходу Махмуд Назір спокійнісінько живе собі в Лондоні, володіє таксомоторною фірмою і заробляє непогані гроші.

Як відомо, у вільній Європі не прийнято вип’ячувати свою віру, але коли син Махмуда збирається одружитися на дівчині з дуже суворої релігійної сім’ї, він згадує про східні традиції і навіть вирішує почитати Коран. У пошуках священної книги, яка була захована надто далеко в комірчину, Махмуд перериваючи старий мотлох знаходить документ про те, що він... єврей.

Істи. Молитися. Кохати. (Eat. Pray. Love.) 2010 р.

У кінофільмі головна героїня американка Елізабет подорожує та проживає в трьох країнах: Італії, Індії та Індонезії набираючись досвіду, заводячи друзів, пізнаючи себе, проходячи через стадії пізнання нової культури у кожній із зазначених країн.

Подорож героїні починається з Італії. Намагаючись влитися в італійське середовище, Елізабет стикається з мовними труднощами, адже засвоїти італійську

мову замало, нею розмовляють не тільки губами, але й жестами. Дивує головну героїню і ритуал споживання їжі, і час, який на це витрачається.

В Італії американка проходить етапи культурного шоку: *ейфорію* (коли захоплено гуляє вулицями міста та куштує неймовірні смачні страви); *незадоволеність* (коли відчуває почуття дезорганізації, депресію, роздратування через мовний бар'єр); *пристосування* (коли розуміє переваги італійської культури, знаходить нових друзів, з якими проводить багато часу); *інтеграцію* (коли входження в нову культуру проходить успішно).

Наступна зупинка – Індія. Країна дивує своєю динамічністю, швидким темпом життя, бідністю. Перебуваючи в індійському ашрамі під час медитації героїню шокує поглинальність людей в себе, таємниця самопізнання, самозанурення.

Американка проходить етапи культурного шоку і в Індії: *ейфорію* (передбачення досягнення душевного спокою та гармонії) *незадоволеність* (в аспекті: депресії, агресії, нервовості, постійної втоми, браку енергії); *пристосування* (відвідуючи індійське весілля знайомиться зі звичаями і традиціями країни); *інтеграцію* (орієнтація в індійській культурі, ефективність медитації).

Третя зупинка – Балі, Індонезія. Знайомство Елізабет з мудрецькими, монахами, цілителями, знахарями перевертає її світ. В цій країні американка вчиться посміхатися тілом, очима, серцем... Досягає збалансованості і зустрічає свою любов.

Служниця (The Help) 2011 р.

У кінокартині порушено тему расової дискримінації та приниження чорношкірого населення в 60-і рр. ХХ ст. в місті Джексон, штат Міссісіпі. Чорношкірі люди, щоб вижити, роблять за копійки. Жінки працюють служницями в будинках у заможних “білих”. Зіткнення та конфлікти на ґрунті расових розбіжностей дають можливість проявити себе чорношкірим жінкам.

Вимушений фундаменталіст (The Reluctant Fundamentalist) 2012 р.

Молодий пакистанець живе та працює в США. Терористична атака на всесвітній торговий центр 11 вересня 2001 р. змінює його життя миттєво. Національність і зовнішні дані перетворюють його у підозрюваного.

У фільмі порушується проблема тероризму і ксенофобії.

Готель “Меріголд”: кращий з екзотичних (The Best Exotic Marigold Hotel) 2012 р.

Компанія пенсіонерів з Великобританії вирішує відправитися в далеку екзотичну країну – Індію, щоб цікаво прожити залишок свого життя. Всі герої фільму переживають “культурний шок” від традицій до звичок місцевого населення. Особливе враження справляє побут жителів країни.

Токійська наречена (Токуо Fiancee) 2014 р.

Головна героїня фільму бельгійська дівчина мріє стати японкою, жити в Японії, дотримуючись всіх традицій і правил цієї унікальної країни східного сонця. Проте величезна прірва між культурою Європи та Азії дає про себе знати.

Самба (Samba) 2014 р.

Фільм розповідає про долю нелегала-сенегальця, який десять років прожив у Франції, але так і не отримав дозвіл на проживання. У зв'язку з певними бюрократичними проблемами, головному герою загрожує депортація. Опинившись в таборі для нелегальних емігрантів, він знайомиться зі співробітницею міграційної служби, яка намагається йому допомогти.

У фільмі досить яскраво показана культурна “чужерівність”, процеси адаптації, ксенофобія і найстрашніше – втрата людиною власної ідентичності.

У кінострічці доволі реалістично зображено важке життя емігрантів, які не можуть назвати домівкою жодну з країн.

Божевільне весілля (Qu'est-ce qu'on a fait au Bon Dieu?) 2014 р.

Фільм розповідає про життя подружжя Верней (Клода та Марі), батьків чотирьох доньок. Верней, традиційна католицька французька сім'я, що опиняється в стані шоку, коли їхні доньки виявляють намір вийти за чоловіків інших етнічних груп. Подружжя намагається прийняти вибір своїх доньок знайомлячись з майбутніми чоловіками: євреєм, арабом, азіатом, афроамериканцем.

Намагаючись впоратися з новою мультикультурною реальністю в родині, Верней протистоять вкоріненим упередженням, стереотипам, забобонам в межах власної соціокультурної групи.

Консервативний світогляд подружжя в особі Клода, Марі кидає виклик культурним й релігійним відмінностям, демонструючи силу любові та прийняття членів оновленої родини.

Голограма для короля (A Hologram for the King) 2016 р.

У художньому фільмі американський герой здійснює ділову поїздку в Саудівську Аравію. Під час подорожі він знайомиться з незвичайними законами Східної держави, її традиціями, способом життя місцевого населення.

Ласкаво просимо до Хартманнів (Willkommen bei den Hartmanns online) 2016 р.

У художньому фільмі забезпечена родина з Мюнхена надає притулок біженцю з Нігерії. Він швидко знаходить друзів серед членів сім'ї, проте зустрічається з жахливим ставленням до нього з боку місцевої громади.

Приховані фігури (Hidden Figures) 2016 р.

Дія фільму відбувається в середині 60-х рр. ХХ ст. Гонка озброєнь і нових технологій набрала неабиякі оберти, і боротьба за право запуску першого корабля у космос, з людиною на борту, вийшла на фінішну пряму. Команда жінок-математиків виконує ряд найважливіших обчислень для NASA. Праця жінок афроамериканок не оцінюється належним чином. У зв'язку з кольором шкіри, вони мають безліч проблем.

У картині порушуються питання расової дискримінації. Досить яскраво висвітлено ізоляцію чорношкірих, за вимогою представників домінантної культури.

Кохання не за розміром (Up for Love) 2016 р.

Легка, елегантна і по-французьки красива історія кохання людей різного зросту. Головна героїня фільму після телефонної розмови з колишнім чоловіком та партнером по адвокатській діяльності йде і залишає свій мобільник в ресторані. Через кілька годин на її домашній номер дзвонить незнайомиць, який пропонує повернути телефон в обмін на спільну каву. Головній героїні напористий рятувальник здається вельми цікавим, веселим, кмітливим і галантним, вона погоджується на побачення. Однак, зустріч шокує героїню, оскільки кавалер має всього 140 сантиметрів зросту.

У фільмі піднімається ряд важливих питань: наскільки людина вільна у своєму виборі? Чи має велике значення образ партнера? Якою мірою впливає на наші почуття суспільство (в особі рідних, близьких, колег по роботі) і погляди, що панують в ньому? І чи мають місце в суспільстві “не такі”?

У кінострічці показані детермінуючі фактори сприйняття іншого в процесі комунікації: фактор першого враження, фактор переваги, фактор привабливості, фактор ставлення до нас.

Тюльпанова лихоманка (Tulip Fever) 2017 р.

У стрічці йде розповідь про двох закоханих під час тюльпаноманії (період в Золотому столітті, коли контрактні ціни на цибулину тюльпану досягли надзвичайно високих рівнів) у XVII ст. Дія фільму відбувається у Нідерландах.

Головний герой вирішує зайнятися ризикованим квітковим бізнесом, у надії отримати велику купу грошей, що дасть можливість закоханим бути разом. Натомість, обвал цін на ринку з купівлі-продажу тюльпанів змінюють плани закоханих.

Вестерн (Western) 2017 р.

Група будівельників із Німеччини перебуває на робочий майданчик, розташований на кордоні Болгарії та Греції. Навколишня мальовнича місцевість забезпечує будівельникам прекрасний настрій і робота приносить шалене задоволення.

Однак, окрім позитивних моментів, є і негативні. Проблеми героям завдає мовний бар'єр та насторожене ставлення до них місцевого населення. Приїжджим необхідно докласти чимало зусиль, щоб завоювати довіру жителів прикордонної території.

Блискуче (Le Brio) 2017 р.

Головна героїня Ніла – алжирка, яка мешкає в передмісті Парижа. З відзнакою закінчивши школу, вона вступає на юридичний факультет престижного паризького вишу. У перший день занять у дівчини виникає конфлікт на ґрунті расизму з

професором П'єром Мазаром, грозою всіх студентів. Щоб виправдатись, професор погоджується підготувати Нілу до ораторського конкурсу.

Фільм зачіпає актуальну нині тематику расизму та боротьбу з соціальною нерівністю.

Зелена книга (Green Book) 2018 р.

Задум фільму базується на реальних подіях, що мали місце в 60-х р. ХХ ст. у південних штатах США. Відомий афроамериканський джазовий піаніст, відправляючись у концертну подорож, наймає шофера-охоронця італійського походження для супроводу. Між головними героями зав'язується дружба. Під час туру вони користуються “Зеленою книгою”, що містить інформацію про безпечні місця зупинок (готелів, ресторанів, барів) для афроамериканців. Ця подорож розкриває очі італійцю на багато речей, а саме на расистські погляди деяких мешканців провінційного півдня, неповагу, презирство, ненависть до темношкірих.

Мадам Парфюмер (Les parfums) 2019 р.

Анна Вальберг є справжньою легендою у світі парфумерії. Жінка відома здатністю створювати найкращі аромати. Вона живе як діва, веде себе як егоїстка із сильним темпераментом. Мадам Парфюмер наймає нового водія – Гійома. Чоловік є єдиною постаттю в команді, який не прогинається під харизматичним натиском її власниці. Напевно, це єдина причина, через яку мадам співпрацює з ним.

Елегантне французьке кіно про любов до ароматів.

У темряві: Культурний шок (Into the Dark: Culture Shock) 2019 р.

Молода мексиканка з дитинства переслідує “американську мрію”. Для того, щоб почати нове життя, вона нелегально перетинає кордон і опиняється на території Сполучених Штатів Америки. Однак, замість шикарного життя, реалізації власних бажань та повної свободи, дівчина потрапляє в справжній американський кошмар.

Прощання (The Farewell) 2019 р.

Фільм розповідає про американку китайського походження, яка змушена відвідати Китай через смертельну хворобу бабусі.

У фільми показано зіткнення між китайськими та американськими культурними цінностями, окреслені труднощі, пов'язані з виконанням сімейних обов'язків, прояви напруги між “власним” культурним корінням і “чужою” культурою країни, де вироста людина.

Мінарі (Minari) 2020 р.

Молода сім'я корейських іммігрантів десять років блукає Америкою у пошуках щастя та безтурботного життя. Однак, чужа країна не досить гостинна для іноземців, а їхній сімейний бізнес щоразу зазнає краху.

В гонитві за американською мрією головні герої переїжджають в степовий та посушливий Арканзас. У фільмі піднімаються питання мовного бар'єру, культурних відмінностей, труднощів асиміляції в американському суспільстві. Відтак, чи вдасться відчайдушним чужинцям все-таки здійснити свою мрію всупереч злій долі.

Просто темний (Tout simplement noir) 2020 р.

Сатиричний погляд на становище чорношкірого населення у Франції та на стан речей у світі в цілому. Головний герой – сорокарічний актор-невдаха Джей Пі, на думку якого спадає ідея організувати марш-протест проти слабкої репрезентації чорношкірого населення у засобах масової інформації та в суспільстві.

Щоб реалізувати свій задум, герой звертається до впливових представників темношкірого населення. Однак виявляється, що у кожного є свої нюанси у сприйнятті власного походження, кольору шкіри, і потрібно ще розібратися, чи вважають вони себе пригнобленими й погано представленими.

Недонорвежці (Norsk-ish) 2020-2023 р.

Драма про трьох іммігрантів у другому поколінні, які виростили у Норвегії. Маючи інше культурне походження, вони одночасно почуваються і норвежцями, і “трохи іншими”, намагаючись поєднати різні частини своєї ідентичності. Їм доводиться долати незручні ситуації, невпевненість у собі і щоденні виклики, пов'язані з пошуком власної ідентичності та свого місця у повсякденному житті.

Костюм (The outfit) 2022 р.

Севіл-Роу, що знаходиться в столиці Великобританії, – це своєрідна Мекка для тих, хто з усіх існуючих у світі стилів віддає перевагу, насамперед, діловому. Тут щодня знімають мірки, приміряють майже готові вироби і остаточно відшивають їх для найзаможніших шляхетних джентльменів або спритних, ділових людей, які самостійно зробили свій капітал. Місцеві клієнти обертаються у вищих колах, мають бездоганну, блискучу репутацію та завжди платять по власним рахункам. Тутешні кравці звикли працювати з дуже дорогими матеріалами й обладнанням, якість їхніх виробів гідна вищих похвал.

Чоловік на ім'я Леонард Берлінг – чудовий кравець, місце роботи якого розташовуване якраз на лондонській Севіл-Роу. Він спокійно працює над розкішними костюмами для багатіїв, доки у його житті не відбуваються різкі зміни. Через обставини особистого характеру Леонарду доводиться переїхати, та не кудись, а в американський Чикаго (на його околицю). Зрозуміло, жоден чесний житель міста не може дозволити собі шикарний одяг від такого високооплачуваного професіонала... Зате членам мафіозного сімейства одяг, який шие Леонард, виявляється цілком по кишені.

Місіс Гарріс їде у Париж (Mis. Harris goes to Paris) 2022 р.

Головна героїня – вдова, що оплакує свого загиблого чоловіка на війні, змушена працювати прибиральницею у заможних будинках, ледь зводить кінці

з кінцями. Одного разу вона закохується у розкішну вечірню сукню від Dior, яку бачить у шафі заможної господині. У неї з'являється мрія, придбати омріяну сукню від видатного кутюр'є поїхавши в Париж. Намагаючись накопичити гроші на подорож головна героїня багато працює, грає в азартні ігри тощо. Прибувши до французької столиці вона кидає виклик паризькому світові моди.

У кінострічці представлені наочні елементи невербальної комунікації: одяг, вбрання, капелюхи, сумочки, прикраси тощо, які сигналізують про статус, роль, характер особистості в суспільстві. Приміром, директор будинку Dior зазначає: “Навіщо ви сюди прийшли місіс Гарріс? Звісно, багатих і титулованих мають наслідувати, бачити, захоплюватися... Проте, ця сукня від Dior, яку ви так хочете мати, куди ви її одягнете? На Віденський оперний бал? Чи до королеви Шарлоти? Вдягнете, щоб натирати підлогу чи замкнете її у гардеробчику? Сукня Dior створена для того, щоб засліплювати, а ви хіба зможете місіс Гарріс. Ви, пробачте, що кажу, сіра миша, непомітна. Як ви дасте цій сукні життя, на яке вона заслуговує?” Тож, ексклюзивний витвір мистецтва від кутюр'є – сукня, це не просто вид одягу, а вишуканість, елегантність, завжди високий стиль непідвладний кожному, хто бажає його мати і згоден викласти купу грошей.

Мо (Mo) 2022 р.

Головний герой кінострічки палестинський біженець Мо Наджар разом з мамою, сестрою та старшим братом втікають до Америки в м. Х'юстон, штат Техас. Перебуваючи в чужій країні вони намагаються знайти баланс між двома країнами, двома культурами, трьома мовами й одночасно пройти складний і часом болісний процес отримання громадянства. Мо любить своїх родичів й намагається їх забезпечити усіма можливими засобами. Іноді не цілком законними...

У кінострічці продемонстровано, як головний герой відчуває, що застряг між двома культурами та перебуває у статусі маргіналу.

Смак пристрасті (La passion de Dobin Bouffant) 2023 р.

Головні герої кінострічки Ежені і Доден, два обдарованих кухаря, які створюють вишукані страви, здатні вразити найкращих шеф-кухарів зі всього світу. Пристрасть до кулінарії, вишуканих страв з найпростіших інгредієнтів спонукає до ніжних почуттів між героями. Доден намагаючись завоювати серце Ежені обмірковує різні “рецепти кохання” та використовує їх у своєму кулінарному мистецтві. Говорячи мовою кулінарії чоловік створює унікальні революційні рецептури, які змінюють уявлення про їжу як таку.

Уроки толерантності (Уроки толерантності) 2024 р.

Пересічна українська родина аби дати раду фінансовій скруті, пристала на пропозицію стати учасниками програми з євроінтеграції “Уроки толерантності”.

Чи вдасться провінційній вчительці, її безробітному чоловіку та дітям приборкати власні стереотипні погляди й поглянути на світ очима тих, кого обходили десятою дорогою?

ЦИКЛ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ КІНОСТРІЧОК

Світ навиворіт – 2010 р.

Авторський проект українського журналіста і мандрівника Дмитра Комарова, який надає шанс телеглядачам здійснити подорожі в різні екзотичні країни світу.

У своїх телеподорожах автор показує як живуть люди у найвіддаленіших географічних районах світу, телеглядач має можливість дізнатися про найдивовижніші традиції, різноманітні вірування, кулінарні уподобання різних народів та про інші цікаві речі незвичні для українців.

У своїх репортажах Комаров фокусується на зворотному боці життя країни, вивертаючи її “навиворіт”, де глядач з незвичного ракурсу може побачити звичайний побут представників домінантної культури. Комаров є не стороннім спостерігачем описаних подій у кадрі (карнавальних, ритуальних, церемоніальних, святкових тощо), а рівноправним учасником, що і подобається телеглядачам.

Телевізійний проект існує у форматі “тревел-шоу”, де розповідають про країни, які не прийнято відвідувати за туристичними путівками.

Єврочекін – 2014 р.

Пізнавально-розважальна телепрограма, де двоє ведучих Дмитро Ворожко та Андрій Пределін, подорожуючи Європою на автомобілі, намагаються спростувати і водночас довести фразу: “Краще там, де нас немає”. Відвідавши двадцять країн за місяць, у якості автотуристів, вони діляться своїми враженнями про правила життя в різноманітних країнах, спілкуються з українцями, що працюють та живуть у багатьох куточках Європи.

Молоді українські хлопці намагаються відповісти на хвилюючі запитання будь-якого туриста, що перебуває за кордоном. Натомість, як отримати візу в ту чи іншу країну світу? Як підготувати свій автомобіль до поїздки за кордон? Як не потрапити в ДТП і врятувати автомобіль, якщо його забрали на штрафмайданчик? Що таке “зелена карта” і як її можна отримати? Чи варто купувати страховку? Як за допомогою невербальної комунікації подолати мовний бар’єр? За яким принципом краще вибирати готелі? Де купувати квитки на різний громадський транспорт? Які краще вибирати автошляхи, автоматичні АЗС? Як розраховуватися за платні автостради та їх уникати, якщо це можливо?

Телеглядачі дізнаються про особливості життя пересічних європейців: скільки коштує освіта, скільки заробляють представники різних професій, які податки в країні, чи варто купувати нерухомість тощо. Програма дає можливість очима Дмитра та Андрія поринути в світ європейців.

Орел і решка – 2011 р.

Українська розважальна телепрограма присвячена подорожам, родзинкою якої на початку передачі є кинута монета одним із ведучих, зображення якої – орел або решка – вирішує його долю. Якщо випадає орел, один з ведучих у своїй подорожі необмежений матеріально, він отримує “золоту карту”. Стан рахунку на якій, дає можливість вести розкішне життя, подорожуючи країною протягом вихідних. Інший ведучий програми змушений бути заощадливим протягом суботи та неділі, оскільки отримує лише 100 \$ США.

Обидва ведучих, не дивлячись на різницю в гаманцях, повинні показати усю красу країни, в якій перебувають.

У 2015 р. проект існував під назвою “Навколо світу” (приблизно рік), натомість, у 2017 р. назва знову змінилася на “Перезавантаження”. Даний телепроект більш увагу зосередив на містах та країнах, де вже проходили зйомки раніше. У випуск увійшли розваги, які не були висвітлені попередньо. Поряд з цим, стартував проект “Рай і пекло”, метою якого став показ різнобарвності тієї чи іншої країни у розрізі “райської” та “пекельної” насолоди.

Східні дружини – 2015 р.

Телепроект, який розповідає про слов'янських жінок-емігранток, що мешкають в країнах Близького Сходу та північної Африки.

Перебуваючи в різних країнах (Алжир, Туреччина, Туніс, Марокко, Об'єднані Арабські Емірати, Єгипет, Ліван, Албанія, Ізраїль, Кувейт, Таджикистан, Азербайджан тощо) дівчата оповідають правду телеглядачам про своє життя, нові умови існування, сім'ю, родичів, побут. Пригадують, як відбувалося звикання до нової культури (звичаїв, традицій, обрядів), релігії, порядків та закону, клімату в чужому краю.

Це історії різних жінок, щасливих і не дуже, усміхнених і сумних, веселих та тих, що плачуть. У кожному випуску передачі вони надають поради, як пристосуватися до чужої культури, адаптуватися в ній, зберегти особистісну/культурну ідентичності. Відтак, як стати своєю “серед чужих”.

Заміж за кордон – 2016 р.

Цикл документальних фільмів про реальні історії дівчат, які поїхали за своєю любов'ю у далекі країни, де “кохання немає меж”. У передачах розповідається, що їх чекало поза межами рідної землі. З якими труднощами дівчата зустрілися, як пережили “культурний шок”, як стали своїми в чужому світі перебуваючи в еміграції.

Бажання жити щасливо, подалі від пострадянського “культурного” хамства, поганої екології, постійних економічних криз спонукало їх до перемін у власному житті.

Перший сезон присвячений героїням зі Швеції, Італії, Іспанії, Франції, Німеччини, Маврикії, Греції, Румунії.

Другий сезон “одиноких сердець” у пошуках своєї пари, показує життя дівчат у Китаї, Грузії, Індії, Фінляндії, Мексиці, Великобританії, Балканах та США.

Мандруй Україною з Дмитром Комаровим – 2021-2022 рр.

Український журналіст і мандрівник Дмитро Комаров, розкриває туристичний потенціал України, показує маршрути, які зможе повторити кожен українець. У випусках автор-проекту подорожує популярними туристичними локаціями, показуючи їх з іншого, маловідомого боку, та відкриває нові місця відпочинку.

Автор намагається довести, що відпочинок в рідній державі – нічим не гірший, і навіть кращий за найвідоміші світові курорти. У випусках Дмитро наголошує, що прихована краса країни велика, є на що подивитись і відчути справжній екстрим.

Культурний код України: Схід – 2022-2023 рр.

Автори документальної стрічки разом із його героями ... намалюють світоглядну мапу українця, проаналізують, що робить кожен регіон несхожим на сусідні, та спробують з'ясувати, де історичні, геополітичні та культурні особливості, а де точки дотику, що об'єднують усі регіони в єдину країну.

Культурний код. Запрограмовані на вбивство – 2023 р.

Документальний проєкт про те, як культура впливає на долі цілих народів та перетворює одних на сильні, перспективні держави, а інших – на деградує диктатури. Автори фільму проведуть науковий експеримент, аби порівняти культурний досвід, народні традиції, побутові звички й вподобання українських і російських військових та з'ясувати, чому, на перший погляд, такі умовно однакові країни насправді виявилися такими різними.

Спираючись на дослідження про вплив культури на мозок, автори проєкту спробують дати відповіді на запитання, які з початку повномасштабного вторгнення турбують всіх українців, – з яких причин росіяни так легко погоджуються на варварство в нашій країні, що робить з людини монстра, і найголовніше, чи справді кожен із нас здатен на звірство.

Чи дійсно людству загрожує втрата людяності?

Віза нареченої. Віза нареченого. Залишаючи Америку – 2019-2024 рр.

Американське реаліті-шоу, де в центрі сюжету закохані пари, які перевіряють свої стосунки спілкуючись спочатку на відстані (виключно через інтернет), а після отримання візи в іншу країну – безпосередньо.

Знайшовши в мережі свою другу половинку, герої перевіряють свої щирі почуття і наміри з огляду на культурні та релігійні відмінності, скептичні погляди родичів й мовні бар'єри.

Навчальне видання

ІЩЕНКО Олена Миколаївна

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: ТЕОРІЯ І СОЦІАЛЬНА ПРАКТИКА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ДИСЦИПЛІНИ

(програма курсу, плани семінарських занять, завдання для самостійної роботи, поради для виконання індивідуальних робіт та система оцінки знань студентів економічного факультету освітніх програм “Маркетинг” спеціальності 075 “Маркетинг” та “Економіка та економічна політика” спеціальності 051 “Економіка”)

Друкується в авторській редакції

Комп’ютерна верстка: **Товмаш Д.А.**

Підписано до друку 03.11.2025 р.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.
Ум.друк. арк. 1,77. Тираж 100 пр.
Зам.№ 27/25

Видавець ТОВ «ВАДЕКС», 04074, м.Київ, вул. Березанська 9
тел. 067-502-22-42, сайт: <http://vadex.com.ua>
Свідоцтво про внесення до
Державного реєстру України суб’єктів видавничої справи
ДК № 4285 від 27.03.2012 р.